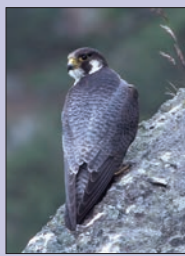

VÅRE
ROVDYR

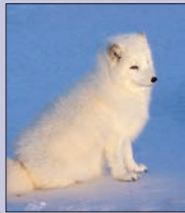
Nr. 1/2006

Årgang 20

Voksen vandrefalkhann i Rogaland sommeren 2004. Foto: Gunleif Helland.

Bakside: Fjellrev på Langedrag naturpark. Foto: Arne Flor.

Våre Rovdyr

utgis av Foreningen Våre Rovdyr

Adresse
Foreningen Våre Rovdyr
Postboks 195
2151 Årnes

Ansvarlig utgiver
Foreningen Våre Rovdyrs
styre

Redaktør
Yngve Kvebæk
Maridalsveien 225 C
0467 Oslo
22 95 08 66
yk@fvr.no

Redaksjonsmedarbeider
Viggo Ree
vr@fvr.no

Sats & layout
Yngve Kvebæk

Trykk
Stens trykkeri as
Dilling

Opplag
1.800

Web
www.fvr.no

ISSN 0801-4728

Vi bygde landet

Det var en gang, det var en tid, da parolen lød «la oss bygge landet». Hvor det her og der i tidligere tider låt sporadisk av øksehugg og hestevrinsk, brakte det i stedet kraftig fra effektive, motoriserte, eksosspyende redskaper. Aldri hadde gammelskogen med all dens liv og store mangfold opplevd noe slikt. Storstammene skalv og skaket under jerngrepet og ble lagt i bakken. I samme sveipet fulgte all slags tørrstammer og hule trær. Raskt ble store områder snauet og sammen med dem forsvant liv og mangfold. I mang en dal hvor vannet rant raskt og ga kraft, arbeidet blant annet de store sagbrukene for fullt. Mektige fosser og stryk ble temmet for alltid. Mil etter mil gjennom all slags terreng, som pløyde endeløse gater, stod stolpene og holdt strømkablene mellom seg. Mange steder stirret lyset ut av fabrikkvinduene døgnet rundt og fra svære, høyreiste piper strømmet feit og tykk røyk opp, året rundt. Jo mer, jo bedre. Det betydde fremskritt, arbeid og økt velstand. På store og små myrer dro maskinene seg frem på larvefotter, og grådige stålkjefters jafset i seg. Det ble drenert og plantet til med livsfattige granskoger. Tjern og udyrklar sumpmark ble erobret, fylt igjen, og ny produktiv mark åpenbarte seg. Skogsbilveier rullet ubønnhørlig fram og la seg etter hvert som et kjempemessig spindellev gjennom uberørt villmark. Gårdsbrukene ble større og inn- og utmark ble fylt opp med store mengder sau. Ja selv de nakne fjellområder fikk i noen måneder titusenvis av nye, fremmede og dårlig tilpassa innbyggere. Med lange og ihuga jegertradisjoner ble kampen om viltet satt i system. De som stod øverst i næringskjeden var blitt bøndernes og jegerens verste motstandere. Virkemidlene utviklet og spredde seg via folkemunne, gjennom bilder og det skrevne ord, selv skole og kirke ble med og var entydige og klare i sine standpunkter. Disse finurlige og listige måter å overvinne naturen frembrakte redsel, hat, skuddpremier, gift over disk, blykuler og pinefulle knusende fotsakser. De «sanne» og vedtatte, effektive tiltakene skulle utrydde rovfugl og rovpattedyrene en gang for alle.

I dag har vi sett og erfart resultatene av den type tankegang og politikk som man en gang trodde var det eneste riktige. Jovisst har vi fått økt vår dengang så tiltrenge levestandard og velferd. Men i likhet med andre steder på jorda, så har det kostet dyrt. I mange land, som ennå enten ikke har utviklet regler for naturvern eller som bare neglisjerer dem i det kortsiktige profitts navn, pågår fremdeles en vettløs og skruppelløs rasering av naturmiljøet. Spørsmålet er om også vi i Norge fortsetter i det skjulte med dette? Tenkes og handles det fortsatt på flere områder her hjemme slik at noen skal tjene mer penger på naturmiljøets og de ville dyrenes bekostning? Nasjonen Norge har satt seg som mål å stoppe tap av biologisk mangfold innen 2010. I skrivende stund har Norge sunket 16 plasser fra nummer 2 til nummer 18 på listen over verdens miljønasjoner. Nå har vår nabo Sverige tatt vår tidligere plass. Hva forteller det? Et annet tankekor er at vi er det landet i verden, etter USA, som pr. innbygger har flest private våpen! Jeg mener at vi daglig ser beviser på at naturen og dens opprinnelige mangfold må betale prisen for at enkeltpersoner, en gruppe eller næring skal skape seg profitt. Ofte er vi vitne til at minoriteter (fem promille av Norges befolkning driver med sau på heltid) på kynisk vis får styresmaktene til å innfri deres høyst urimelige krav. Jeg mener at det er å forbruke naturressursene på en egoistisk og kortsiktig måte. Begrepet bærekraftig utvikling blir enkelt å se bort fra når politiske hestehandlerier og krefter blir utøvd. Å høste av det som kalles «naturens overskudd» i økologisk perspektiv, blir også enkelt å se bort

fra. Næringsinteressene og sauebønder hevder selv at de er best til å forvalte vår natur. Jeg sier at de utvilsomt har vist at de er best til å forvalte bort vår opprinnelige natur og dens mangfold.

I dag tilegner mennesker over store deler av verden seg mer miljøbevissthet og forståelse. Kampen for å verne om sårbar natur og truede arter spenner mer og mer om seg. Vi husker en tid da det ble stilt alvorlige spørsmål ved enkelte sider av miljøbevegelsen. En av grunnene var om det brennende engasjementet var tuftet på biologiske eller emosjonelle fakta? Et par eksempler var da hvalen ble fremstilt så klok som Albert Einstein og snill som Mor Theresa og ekstreme hvalfangstmotstandere som Watson til stadighet fylte mediebildet. Eller en sterk motstand mot selfangst hvor megastjerner som Brigitte Bardot stod på barrikadene. Millioner av mennesker kloden over ble tvangsført med svært unyansert, glohett mediestoff. Det ble lagt lite vekt på saklighet og biologisk viten om hva slags arter det dreide seg om, og om hva forskningen fortalte. Et av resultatene av at millioner sympatiserte med protestene, ble at eksempelvis inuitene ikke skulle kunne fortsette å høste av naturen slik de hadde gjort det i tusener av år. Mannen i gata visste lite om forskjellen på store industriforetak og små tradisjonelle samfunn. De fleste svelget rått det de fikk servert, men i ettertid har vi gjennom langt bedre opplysning og presentasjonsformer blitt mye bedre til å skille mellom det som kan karakteriseres som føleri og det å redde jorden og dens biologisk mangfold. Flere og flere, verden over, har derfor sett seg lei av å bli gjenstand for forføring og indoktrinering av byråkrater, næringsinteresser og media. Lei av at et fåtall, enten det er politiske eller næringsregimer, skal kunne forvalte, herse, stjele og ødelegge det som rettvis tilhører alle mennesker og moder jord selv.

Dessverre er jeg av den oppfatning at de vanvittige naturødeleggelsene vi sitter igjen med etter at vi i Norge «har bygget landet», fortsatt vil pågå en tid. Et annet stort moment som bekymrer meg, er at jeg ser tydelige bevis på biologisk uforstand og et styringsapparat

som lukker øynene for det norske flertallets meninger, egen samvittighet, egne forvaltningsplaner og internasjonale avtaler. Det tydeligste eksemplet i så måte må være hvordan vi behandler våre rovdyr og deres leveområder (jeg må si at jeg skammes over å være nordmann på dette feltet). Staten har valgt å heller la f.eks. minoritetsgrupper som tamdyreiere få viljen sin i store trekk ved å skyte flere og flere av rovdypene, slik at de eksempelvis kan ha store mengder sau og rein i stedet. Dette med fakta og viten om at det i flere tilfeller får store følger for naturen. I tillegg er det vi andre som skal betale for gildet i form av enorme subsidier – med våre skattepenger.

Vi kunne med deler av disse milliardsubsidiene satset på en rekke forebyggende tiltak slik mange innen næringa selv hevder. Vi kunne hatt bedre kontroll med tamdyrnæringa i form av hvor mange dyr en eier bør råde over. Hvor store flokker kan det være i enkelte områder for at beitegrunlaget er tilstrekkelig, og for at den naturlige fauna ikke blir skadelidende pga. overbeiting? Etersyn og kontroll må bli bedre. Innfør forbud mot sau i de tyngste rovdyr-områdene. Oppgrader ettersøksrutiner ved tap av tamdyr på beite og få mer kunnskap om rovviltets virkelige rolle i denne sammenheng! I dag ser vi mange tydelige eksempler på at enkelte innen næringa på alle måter prøver å få dokumentert eller sannsynliggjort et så høyt tap som mulig grunnet rovdyr – i den hensikt å få utbetalt erstatning. Så blir tallene igjen brukt til å rettferdiggjøre og utrydde ulven, samt å skyte så mange som mulig av de andre store rovdypene. Ved flere anledninger har sauebønder og representanter for forvaltningen selv stått ærlig frem og påpekt at erstatningssystemet og de gjeldene rutiner kan virke som en sovepute, setter bønderne i et dårlig lys og at det hele kan betegnes som «bukken til havresekken».

I skrivende stund ligger bjørnen i hi og sover. Men ute i skogene er det utallige jegere på jakt etter å få skutt gaupene. Over det ganske land har jegerlag, næringsorganisasjoner, ordførere og senterpartimedlemmer krevd langt høyere gaupekvoter enn det de er tildelt fra forvaltningsmyndighetene. Søknadene strømmer

daglig inn og utøver et enormt press, for at de igjen skal få viljen sin. Husk at hele jakta som nå pågår gjennomføres vel vitende om at minimumsantallet av gauper som Stortinget har bestemt at nasjonen Norge må ha for at det ville kattedyret skal kunne overleve på sikt, ikke er oppfylt!

I innledningen viste jeg til at det har kostet å utvikle landet til den standarden vi har i dag. Den største prisen har nok naturen og dens innbyggere betalt. Det har ofte vært uunngekelig og er akseptert av mange.

Spørsmålet og saken nå er om vi besitter nok kunnskap og vilje til å ta vare på det lille som nå er igjen av truede arter og sårbare naturmiljøer. Det er på høy tid at menigmann og flertallet bryr seg og reiser kraftige protester mot urettferdighetene. Ikke kun for naturen og dens innbyggers skyld alene, og fordi vi innser at vi har plikt til å vise respekt og være ydmyke for skaperverket, men også av den enkle grunn at vi har innsett at vi mennesker i et så regulert og rikt land som Norge må ta det ansvar som hviler på oss. Til syvende og sist handler det om å redde vår naturarv og overlevere den til våre etterkommere med en viss grad av god samvittighet.

Birger Westergren

Tenk på et tall...

Miljøvernminister Helen Bjørnøy har både i pressemelding 21. mars og i svar til stortingsrepresentant Tord Lien (FrP) 23. mars fastslått at jerven er skadevolder i over 40 % av de erstattede rovvilttapene både av sau og tamrein på landsbasis siste sesong.

Det er ikke tillitvekkende at en miljøvernminister kommer med så gale tall. Det er på en måte forståelig at man unngår å nevne tallmaterialet bak disse prosentene. For hvem vil vel seriøst presentere at rundt 300 jerv tar livet av nær 14.000 sauer og drøyt 4600 tamrein...

Men enda mer problematisk er den skrāsikre konklusjon at jerv er skadevolder bak hver og en av de rundt 18.500 dyrene.

Det riktige er at jerv var skadevolder hos 934 sauer og 245 tamrein. Det er 3,6 % av de erstattede dyrene, og det blir jo noe ganske annet.

Prosentandelen ministeren refererer til er ulike vurderinger fra fylkesmennene og som baserer seg i hovedsak på søknader fra dyreeiere. Det meste av det Bjørnøy viser til er altså sau og tamrein som ikke er funnet igjen og som det overhodet ikke finnes spor etter, men der dyreeiere i erstatningssøknaden har skrevet at det er jerv som er skadevolder. Denne formen for «bevisføring» tilhører sfærer som er skjult for vanlig dødelige. Les i den forbindelse notis om pengedryss på side 11 i dette heftet! Det er i alle fall et mysterium hvorfor staten bruker millioner av kroner på kadaverdokumentasjon

i regi av Statens naturoppsyn når dyreeierne på sin side oppviser en slik grad av dyktighet at de er i stand til å spore tapsårsaker uten noe spor etter tapte dyr. Men det er nå engang dette materialet som er grunnlaget for erstatningsutbetalingene i all hovedsak.

Hvordan det er mulig for ministeren uten videre å fastslå at det er jerv som står bak tapet av disse 18.500 dyrene, tilhører nok snarere avdelingen for politisk manøvrering og ikke realitetenes verden. En miljøvernminister føler sikkert et påtagelig behov for å ta i litt når man skal forsvare en beslutning om helikopterjakt på jerv og henrettelser av jervunger med nakkeskudd.

Yngve Kvebæk

Rovfugl på jakt

Av
Roar Solheim

Året 2006 startet på en høyst eksepsjonell måte. Arne Flor og jeg hadde snakket om å ta en tur ut for å lokke på vannrikser i vinterværet, for muligens å få fotografert og filmet disse fuglene. På fjorårets siste dag ble været heller elendig, med vind fra nordøst og snødrev, så rikseturen ble utsatt til første nyttårsdag. Morgenen bød på langt bedre forhold, med lett skydekke, vindstille og omkring null grader. Vi møttes ved 12.30-tida og kjørte av sted. Det er flere gode lokaliteter for å søke etter vannrikser omkring Grimstad, og vi satte kursen mot Landvik og Reddalsvann.

Ved første stoppested gikk vi ned i tårnsjøen med CD-spiller og fotoutstyr klart. Vannriksas skjærende grisehyl fikk gjalle over rørsjøen, men ingen små rikser fant det for godt å vise seg. Kun en linje av skarptegnede potemerker i snøen avslørte at en katt hadde sneket seg gjennom det gulgrå sivlandskapet. Vi kjørte videre.

Ved enda to lokaliteter stoppet vi, men denne gangen fikk vannriksas lyder låte fra bilens CD-spiller. Med frontdørene på vidt gap strømmet grisehylene på ny over rørsjøene – ingen respons. Turen gikk så

Den grep anda i lufta før den landet med den i klørne. Omtrent umiddelbart bøyde den hodet ned og begynte å ribbe/bearbeide byttet. Andedun begynte å fuke vestover på den snødekte isen, og legge igjen et spor etter ørnas jakthell! Foto: Roar Solheim.

langs Reddalsvann, og ved vestenden fant vi en gunstig nedkjørsel mot vannkanten. Bilen ble kjørt i riktig posisjon, og riksehylene avspilt på ny. Helt stille, men så – der! Var ikke det en lyd ute fra rørsjøen et sted? Vi hørte det begge. CD-spilleren ble slått av, og på ny hørte vi en litt mjauende, pipende lyd. Men var det ikke mer likt en måke, eller kanskje nøtteskrikas mjauende lyd? Der var den igjen. Jo, det var definitivt ikke et rikseskrik. Med ett fikk Arne øye på en fugl i lufta, delvis skjult av oretrær. Kunne det være en musvåk, og kunne lyden faktisk ha kommet fra den? Opp med

kikkerten – og en hvit stjert med mørkt, ytre tverrbånd ga klar beskjed – dette var ingen musvåk. «Det må være fjellvåk» var min første respons. I brøkdelen av et sekund etter ble det imidlertid klart at også dette var feil, i det fuglens store, hvite felter i indre del av håndsvingfjær talte sitt tydelige språk: «Det er en kongeørn» nærmest ropte jeg til Arne – en ungfugl. Den dreide av over rørsjøen, og glimtvis mellom oretrærne klarte jeg å følge den med kikkerten idet den fjernet seg. Fuglen fløy omtrent i tretoppshøyde. Med ett dreide den brått i lufta, og nærmest stupte ned

Etter en stund som for oss fortonet seg bortimot ti minutter lettet kongeørna med anda i klørne. Foto: Roar Solheim.

og ble borte bak en høyde med furutrær. Var den ute på aktiv jakt? Flukthøyden og atferden kunne tyde på det.

Dette var litt av en overraskelse, og sannelig også en pen start på det nye året. Men det skulle bli bedre – mye bedre! Vi kjørte til enden av vannet og ned mellom gårder og jorder, i retning mot der jeg mistet kongeørna av syne. Et vakkert landskap med stubbmarksåkre, fuktenger, furuskogskruller og en fantastisk svartorsumpskog møtte oss. Bilen ble parkert, og vi tok utstyret med og gikk ned langs en traktorvei mot vannet igjen. Nå fikk den store CD-spilleren ligge igjen i bilen. Vannriksene fikk vente til senere.

Landskapet var her svært tiltalende og spennende med tanke på dyreliv. Jeg kommenterte hvor deilig det var at det nå endelig ikke lenger var tid for rådyrjakt, så kunne det kanskje gå an å få sett eller fotografert noen av dem. En bekk var gravd ut til en kanal gjennom sjeldent storvokst svartorsumpskog, og vi fulgte denne. Mot enden av skogen så vi utover det islagte Reddalsvannet og tårnsjøene langs vannkanten. Mellom rørsjøen kunne vi se ut mot en åpen råk, og her ble vi klar over en stor andeflokk. Vi gikk til skogkanten og stilte oss opp for å betrakte endene. Jeg talte 101 stokkender som svømte bedagelig rundt langs iskanten. Arne stilte opp sitt videokamera på stativ, og filmet fuglene, mens jeg tok noen digitalbilder med en altfor liten telelinse. Etter et par minutter strakte endene hals, og plutselig lettet de aller fleste av dem. Hadde de blitt skremt av oss? Det virket litt overraskende, for vi hadde stått stille, og det var minst et par hundre meter ut til andeflokken. Men så forsto vi hva som hadde skremt dem. Fra høyre i synsfeltet kom på ny kongeørna glidende, et stykke lenger ute over den islagte sjøen. Den rodde seg rettlinjert forbi råken, kanskje omkring 400–500 meter unna oss. På ny forsvant den av syne, omtrent på samme sted hvor vi hadde stått da vi første gang oppdaget fuglen.

Noen av endene landet igjen i råken, men de fleste fløy omkring, usikre på hvor de skulle lande. Vi ble stående og betrakte dem. Det varte imidlertid ikke lenge, for to minutter etter ropte Arne: «Nå kommer ørna igjen» – og så «Den tok ei and!!!». Jeg hadde kamera rettet mot andeflokkene, så innen jeg fikk rettet blikket mot hendelsene, hadde ørna landet midt ute på isen.

Ganske riktig – kongeørna hadde faktisk slått ei and! Og ikke nok med det. Den grep anda i lufta før den landet med den i klørne. Omtrent umiddelbart bøyde den hodet ned og begynte å ribbe/bearbeide byttet. Andedun begynte å fuke vestover på den snødekte isen, og legge igjen et spor etter ørnas jakthell! For en hendelse! Det hele var så utrolig at jeg for min egen del ikke rakk å fatte det fantastiske ved opplevelsen vi hadde hatt før lenge etterpå! Slik ble kongeørna sittende og vekselvis se opp, og bøye hodet ned for å spise eller ribbe sitt bytte. Etter en stund som for oss fortonet seg bortimot ti minutter lettet kongeørna med anda i klørne, og fløy så lavt over isen videre mot sørvest. På ny ble den borte bak tårnsjøen, og vi så ikke om den landet på isen, på bakken eller om den søkte tilflukt i et tre for å nyte sitt nyttårsmåltid!

Arne filmet, og jeg fotograferte med digitalt videokamera. Som relativt nybakt digitalfotograf hadde jeg ennå ikke fått anskaffet noe teleobjektiv av størrelse, bare en 70–200 mm zoom med en 1,4x teleconverter. Det hele ganget med kameraets 1,3 sensorbrikke, tilsvarende etter min gammeldagse analoge verden et objektiv på 364 mm, altså en litt svak tele. Men det er her den digitale verden viser sin fortreffelighet. Etter å ha lastet bildene ned på min PC kan jeg nå sjekke tidspunktene for hendelsene. Ørna strøk forbi endene første gang kl. 15.18, og kl. 15.20 var den nede på isen med anda i klørne. Da den lettet med anda i klørne, var det gått 5 minutter. Kl. 15.25 var det hele over, men for oss virket det som om ørna hadde sittet på isen i bortimot ti minutter! Da fuglen lettet var Arne i ferd med å stille om sin kameralinse fra autofokus til manuell fokus, så han fikk bare delvis tatt opp ørnas tilbaketrekking. Derimot viste det seg da vi sjekket opptakene hans at han hadde klart å få med siste del av selve angrepet! Her kommer ørna seilende med anda i klørne, i minst 8–10 meter før den lander på isen. Det jeg ikke selv fikk sett, kunne jeg nå betrakte på Arnes videofilm, og den viste tydelig at anda ble slått mens den var i lufta! I løpet av strekningen før ørna lander, bøyer den hodet ned mot hode eller hals på byttet. Sannsynligvis biter den over halsen på anda, for etter at ørna har landet kan vi ikke se noen som helst bevegelse på stokka. Det rimer også med at kongeørna umiddelbart setter i gang med å ribbe og å spise av byttet etter at den landet på isen.

Den grep anda i lufta før den landet med den i klørne. Video: Arne Flor.

Etter denne storslåtten startet på det nye året fant vi det for godt å la vannrikser være vannrikser, og satte kursen hjem igjen til en velfortjent kopp kaffe. Men aller helst var det NÅ vi skulle ha sprettet en flaske champagne!

Jeg har opplevd å se kongeørn mange ganger, men jeg har aldri opplevd å se en kongeørn på aktiv jakt, og langt mindre forventet noen gang å skulle se den idet den slår et bytte! Dermed ble denne nyttårsopplevelsen en ornitologisk godbit som festet seg godt til minnet. Men det er ikke første gangen jeg har observert rovfugl som slår bytte. En annen spektakulær hendelse som kanskje var enda mer spesiell fikk jeg gledet av å følge i sin helhet på Lista.

Den 29.4.2004 befant jeg meg sammen med Christian Aas på Lista. Vi skulle delta på et forvaltningsmøte om Slevdalsvann, og vi benyttet anledningen til en morgentur ved fyret. På utsiden av fyrhagen stilte vi oss opp med teleskop slik at vi kunne følge fugl utover sjøen og mot Steinodden vest for fyret. Like etter at vi var på plass fikk jeg øye på en fugl som satte kursen fra Steinodden og utover havet. Det var en vandrefalk. Den fløy rettlinjert og bestemt, og det så ut til at den hadde noe spesielt i sikte. Så var det plutselig enda en vandrefalk i synsfeltet, og deretter ble jeg klar over hva de to falkene hadde siktet seg inn mot. En stakkars kaie rodde seg lavt over vannet, minst en halv km fra land. Falkene startet intense stup mot kaia, som raskt forsto at dette ikke var noen spøk! Kaia flakset fortvilet i vei, og gang på gang vred den seg unna i siste liten. Falkene gjorde utfall mot kaia om hverandre, så den fikk ikke mye tid til å puste ut mellom «luftslagene». Falkene begynte sine angrep et stykke unna kaia, idet de fløy lavt over vannet mot kaia, og så slo bortover eller oppover mot fuglen. Dette virket fornuftig, da et stup ovenfra og ned mot kaia ville ha ført til at både falk og bytte hadde havnet i vannet. Hver gang en falk var like ved å slå til, forsøkte kaia å manøvrere unna ved å fly i kast oppover.

Det gikk som det måtte – til slutt fikk en av falkene tak i kaia. Den fløy av sted med den, i retning mot oss. Plutselig mistet falken taket i kaia, som datt i havet. Nå begynte begge falkene på ny å stupe mot den stakkars kaia. Til tross for dette klarte faktisk kaia å lette fra vannflaten og komme seg på vingene igjen. Men det var som å fly fra asken til ilden! Nok en gang startet falkenes hektiske angrep, og på ny fikk en av falkene tak i kaia. Den satte kursen mot land, men nok en gang glapp byttet, og kaia falt i vannet. Denne gangen var imidlertid den stakkars kaia så utmattet

at den ikke klarte å lette fra vannflaten. Men falkene ga ikke opp. De hang over kaia og forsøkte å få tak i den igjen. Nå hadde også 3–4 store måker (gråmåke eller svartbak) oppdaget hva som foregikk, og de holdt seg tett innpå de kjempende fuglene. Plutselig skjedde noe som virkelig fikk meg til å sperre opp øynene. En av vandrefalkene klarte faktisk å snappe opp kaia fra vannflaten, uten selv å havne i vannet! Det var en bragd jeg ikke hadde forventet av en falk! For tredje gang var kaia på vei mot land i klørne på en vandrefalk! Kanskje forsto måkene at falken(e) ikke var spesielt rutinerte, for etter at falken nå hadde fått tak i kaia, fløy måkene innpå falken og gjorde utfall mot den. Nå måtte falken til slutt slippe kaia, som for fjerde gang havnet i sjøen. Det var startskuddet til måkenes inntog, og de kastet seg over den fortapte kråkefuglen. De to vandrefalkene fløy litt omkring det hele, men innså raskt at de hadde tapt sine muligheter for et måltid. Sammen fløy de i retning mot fyret der Christian Aas og jeg sto. Halvveis inne dreide den ene falken av i retning land mellom fyret og Steinodden, mens den andre fortsatte og passerte utenfor oss. Da fuglene var kommet på nærmere hold, kunne vi fastslå at den ene falken var en voksen, utfarget fugl, mens den andre var en ettåring (2K) fra 2003. Vi klarte ikke å se hvilken av de to som utførte angrepene, og hvorvidt det bare var én av dem eller begge som hadde klørne i byttet. Fuglene skilte tydelig lag etter den mislykkede jakten. Kanskje var de et par siden de jaktet sammen, men det kan også tenkes at den ene av dem ble tiltrukket av den andres utfall.

Det finnes mange observasjoner av hønsehauk som har slått kråker eller måker over vann, og selv havner i vannet oppå byttedyret. Slike hendelser har jeg etter hvert fått mange rapporter om, i tillegg til at jeg har opplevd å se det selv en gang. Selv om hauken kan bli våt, så ser det ut til at strategien går ut på å «ro» seg til land oppå det døde byttet. Noen ganger kan det nok også gå galt. For noen år siden fikk vi inn til Agder naturmuseum en død, voksen og våt hønsehauk som ble funnet i fjæra på Flekkerøy en kald vinterdag. Denne fuglen mistenker jeg har havnet i sjøen under jakten, men at den ble så nedkjølt at den ikke klarte seg i det kalde vinter været. Jeg kjenner ikke observasjoner som tyder på at hønsehauk klarer å lette med et bytte som har falt i vannet.

Bevilgende myndigheter og kongeørnstudiene i Nord-Østerdalen

Av
Virggo Ree
Yngve Kvebæk
Birger Westergren

I de to foregående utgavene av *Våre Rovdyr* har faglige sider ved Øivind Lundes mangeårige prosjekt «Nærings- og bestandsstudier hos kongeørn i Sør-Norge» blitt belyst. Forvaltningen på ulike plan har støttet denne langtidsporskingen med hundretusener av kroner siden siste halvdel av 1980-tallet. Det kan avslutningsvis være på sin plass å orientere litt om myndighetenes befatning med dette arbeidet de siste årene.

Skepsis innen fagmiljøene

Det er flere år siden personer på ulike hold ble skeptiske til opplysninger i Lundes rapporter til bevilgende myndigheter. Dette gjaldt ikke minst innenfor forskjellige fagzoologiske miljøer. Allerede i 2002 ble Direktoratet for naturforvaltning (DN) orientert fra faglig hold (bl.a. Norsk institutt for naturforskning – NINA) om sider ved disse forskningsresultatene som burde kontrolleres nøyer. Også innen f.eks. Norsk Ornitologisk Forening (NOF) var man oppmerksom på disse forholdene, og det ble gjort forsøk på å framskaffe flere årsrapporter for å få bedre innsikt. På møter som ble gjennomført for å diskutere saken deltok bl.a. folk fra NOF og NINA. Dette endte opp i både muntlige og skriftlige oppsummeringer, men forvaltningen fulgte aldri opp på en ansvarlig og tilfredsstillende måte.

FVR fulgte opp

Lundes rapporter til bevilgende myndigheter er offentlige dokumenter, og de skal følgelig være tilgjengelige for en hver som vil ha innsyn i dem. Det samme gjelder alle søknader og øvrige korrespondanse mellom forvaltningen og Lunde. Problemet var imidlertid at representanter for bevilgende

myndigheter ikke hadde lest rapportene eller satt seg tilstrekkelig inn i rapportenes faglige innhold. Enda mer problematisk ble forholdene da det viste seg at flere av rapportene ikke en gang var blitt arkivert for ettertiden innen forvaltningen. Dette førte til at arbeidet ikke ble fulgt opp innen NINA og NOF. Foreningen Våre Rovdyr (FVR) mente at det allikevel burde være mulig å få et visst innblikk i de faglige aspektene knyttet til disse ørnstudiene ved å skaffe til veie så mange rapporter som mulig. FVR henvendte seg til bl.a. DN i anledning Lundes rapporter høsten 2003. I perioden fram til våren 2004 var det bl.a. hyppig telefonisk kontakt mellom FVR og ulike representanter for DN om saken. Senere fant denne kontakten sted vesentlig via e-post. Etter henvendelser gjennom lengre tid fikk FVR omsider tilsendt en del av de forespurte rapportene fra forvaltningen (DN, fylkesmenn og kommuner).

Uriktige koordinater

Til tross for den kunnskapen DN hadde tatt om viktige detaljer i Lundes rapporter, valgte etaten allikevel å støtte hans studier i 2003. Årsaken var at de ønsket koordinater for hekkeplasser for kongeørn. I brev fra DN til Lunde av 23.5.2003 ble det opplyst at det var blitt bevilget et tilskudd på kr. 25.000 for inneværende sesong, og det ble presisert at reir av kongeørn skulle rapporteres til www.fugleatlas.no. I brevene Lunde senere sendte ut sammen med 2003-rapporten til ulike bidragsytere var bl.a. følgende opplysninger inkludert: «Hekkeforekomstdata er innrapportert over internettadressa www.fugleatlas.no. NOF har laget egen adresse i mitt navn for mine kongeørnstudier».

Ved sjekk på www.fugleatlas.no viste det seg at Lunde hadde bidratt med koordinater for i alt 12 kongeørnreir hvorav 8 i Hedmark. Disse var ikke lagt inn på noen egen adresse for Lunde, men inngikk i den ordinære oversikten sammen med andre innrapporteringer. Høsten 2003 opplyste Lunde på telefon til Per Nøkleby (pers. medd.) at han bevisst hadde oppgitt uriktige koordinater for disse reirene. Begrunnelsen

var at han ikke ville røpe hekke lokaliteter. Dette førte til at DN bestilte en kontroll med disse koordinatene via Statens Naturoppsyn (SNO). Folk fra SNO gjennomførte sommeren 2004 en feltundersøkelse i Hedmark i denne sammenheng. Med unntak av en mulig hekkeplass for kongeørn viste det seg at alle de øvrige UTM-angivelsene ikke kunne stemme med hekkeplasser for arten.

Bortrotete rapporter

Den 19.8.2004 sendte DN et brev til Lunde der det ble opplyst at etaten manglet i alt 7 av hans ørnrapporter i arkivet. Lunde ble bedt om å sende manglende rapporter slik at serien ble komplett i DN. Han svarte på denne henvendelsen i brev av 17.12.2004, men her ble ikke de forespurte rapporter kommentert. Diverse skriftlige henvendelser fra FVR til DN i perioden 5.11.2004 – 11.10.2005 for å bringe klarhet i om etaten fulgte opp denne saken har ikke blitt besvart. Det er grunn til å tro at DN fortsatt mangler disse rapportene i sitt arkiv.

Avvikling av økonomisk støtte

Under kontakten mellom FVR og DN fra høsten 2003 kom det fram at etaten lette etter gode løsninger for å avslutte den mangeårige økonomiske støtten til Lunde. Informasjonen fra faglig hold og en økt fokusering på innholdet i tilgjengelige rapporter førte åpenbart til at mange innen forvaltningen etter hvert fikk bedre innsikt i saken. Da DN svarte på Lundes søknad for 2004-sesongen (brev av 18.6.2004), ble det dessuten opplyst at det som en følge av rovviltmeldingen ville bli opprettet et overvåkingsopplegg for kongeørn på lik linje med de store rovdypene. Denne overvåkingen skal koordineres av NINA, og DN vil derfor konsentrere økonomiske midler til kongeørn gjennom den sentrale overvåkingen. Dermed fikk DN en god anledning til å avvikle bevilgningene til Lundes studier. Også innen andre deler av forvaltningen resulterte Lundes søknader for 2004-sesongen i avslag. Begrunnelsen var manglende midler og annen prioritering, men det var tydelig at det hadde vært en

visst kontakt mellom DN og fylkesmennene om saken. Med de begrensede tilskuddene Lunde fikk denne sesongen, kan man si at 2004 var året da pengestrømmen til disse kongeørnstudiene stort sett opphørte.

Lokk over saken

DN opplyste høsten 2005 at alle Lundes rapporter skulle gjennomgås nøye med tanke på eventuelle senere reaksjoner. En slik faglig granskning har ikke blitt gjennomført. Blant årsakene til det må være at bortrotete rapporter ikke er funnet i arkivene eller latt seg framskaffe på andre måter. Dermed er det ikke mulig å få vurdert materialet samlet. En slik jobb måtte eventuelt bli satt bort til f.eks. NINA. Men en faglig gjennomgang av tilgjengelige rapporter har FVR allerede sørget for. For FVR har dette hele tiden vært et tilbud om hjelp til forvaltningen for å få fakta og nødvendig dokumentasjon på bordet. Den 25.10.2005 var det et møte i DN der representanter for ledelsen og Lunde var til stede. Det har kommet svært få opplysninger om hva dette møtet resulterte i. Også innen andre deler av forvaltningen har det vært sparsomt med informasjon om møtet og den videre oppfølgingen. Det kan derfor se ut som om myndighetene har lagt lokk på saken, og at man ønsker at den skal glemmes mest mulig for ettertiden. Saken burde opplagt vært gransket av en utenforstående instans, f.eks. Riksrevisjonen eller Sivilombudsmannen.

Oppsummering

Mange har undret seg over hvordan myndighetenes forvaltningspraksis i tilknytning til ørnprosjektet i Nord-Østerdalen har kunnet fortsette så mange år uten at noen har stilt spørsmål eller reagert. Etter at FVR tok tak i denne saken har det vært økt fokusering på rutinene og praksisen når det gjelder tildeling av offentlige midler til forskningsprosjekter. Det er tvilsomt om en enkelt forsker i framtiden vil motta nesten en million kroner i offentlig støtte til et prosjekt som ender ut i ingenting eller svært lite i forvaltningsmessig sammenheng for den angjeldende viltart.

Jan Fredriksen har noen flotte ulvespor i søkeren nede på elveisen på Kynna. Foto: Arne Flor.

På ulvetur

Av
Arne Flor

Restene av en utspist elg blir studert av deltakerne. Her har ulven fått være i fred, og dermed spist opp det meste. Foto: Arne Flor.

Det var et flott vintervær som møtte de 24 deltakerne på årets ulvetur. I forkant av turen hadde flere av FVRs medlemmer lagt ned et stort arbeid i å finne ferske spor etter ulv i det området vi hadde bestemt oss for å dra til. Deltakerne møttes ved Elgstua på Elverum og kjørte deretter sørover og inn til elva Kynna – øst for Braskereidfoss. Det første stoppet gjorde vi like sør for Kynnbrua hvor det lå et elgkadaver like ved en skogsbilvei. I dette området fører en del grunneiere elg gjennom vinteren med høyballer. Grunnen for denne føringen ligger trolig i et håp om å få mindre beiteskader fra elgen på ungfurutrærne. De unge furutrærne bærer tydelig preg av å bli beitet ganske hardt på fra elg. I flere områder har furua store problemer med å vokse opp på grunn av det store beitetrykket fra elgen.

Fint vær og gode forhold, men kaldt. Her er gruppen samlet rundt et elgkadaver etter en ulvejakt. Foto: Yngve Kvebæk.

Erling Mømb ledet ulvturen og hadde på forhånd lagt ned et stort arbeid i å finne gode spor etter ulv til deltakerne. Foto: Yngve Kvebæk.

Ulven har valgt området langs Kynna som sitt reviområde på bakgrunn av den store elgtettheten både sommer- og vinterstid.

Det er tydelig at ulven vet om føringsplassene og oppsøker disse i håp om å finne seg litt mat i form av en elgkalv. Elgen er jo som kjent det viktigste byttedyret for ulven og kalvene er lettere å ta enn voksne dyr. Derfor er de kadaverne som blir funnet etter ulven stort sett elgkalver. En slik elgkalv var første stoppen vår. Dyret hadde ligget der i over to uker og var nesten ikke spist på. Ulven ble skremt bort fra kadaveret da noen kom kjørende forbi i bil like etter at dyret var lagt ned. Personene i bilen så ulven og gikk bort til det døde dyret. Det var nok til at ulven senere har skydd det døde dyret og i stedet har lagt ned et nytt bytte en annen plass.

Vi gikk bort til elgkalven og så tydelig at her var det spist lite. Ulven hadde trolig avlivet elgen med et nakkebiitt etter å ha stoppet den. Etter å ha klippet seg gjennom siden hadde ulven spist opp de bløte organene som hjerte, lunger osv for så å bli skremt. Siden da har

Ulvedrept elgkalv tatt for få dager siden. Den var lite påspist – trolig fordi ulvene var blitt skremt av mennesker. Foto: Arne Flor.

En enslig ulv har tatt seg en liten tur på egen hånd. I den dype snøen satte den tydelige spor. Foto: Arne Flor.

elgkadaveret ligget der for rev og kråkefugler.

Vi dro videre ned langs Kynnas østside. Godt stykke nede i Kynndalen passerte vi elva og kjørte nordover på vestsiden til vi kom til Snpøsterberget. Like før vi kom fram til snuplassen ved dette berget stoppet vi ved enda et elgkadaver. Dette var spist så å si helt rent og det var skjelettene over snøen som viste at det lå en elg her. Området rundt var hardtråkket av ulven og var nå fullt av spor etter ravn og kråke som hadde mesket seg på de siste restene.

Inne ved snuplassen var det tydelige urinmarkeringer og ekskrementer med elghår i. Her delte vi oss i to grupper. Den ene gruppa fulgte et spor bakover og opp i berget. Oppe i berget ble det funnet mange liggeplasser og spor etter flere dyr. Det var nok til tider litt strevsomt å ta seg fram etter ulven oppe i berget da snøen flere plasser var løs, men en flott opplevelse ble det.

Den andre gruppa fulgte et spor som gikk ut fra skogsbilveien et par kilometer lenger

mot nord. Dette var et område som var lett å gå i. Her hadde ulven tatt seg en runde ned på elveisen og krysset bilveien på den andre siden for så å gå tilbake over elva igjen og inn i området den kom fra. På elveisen hadde ulven satt noen flotte avtrykk, og vi fikk noen interessante bilder av sporrekkene.

Tilbake ved snuplassen ble det servert pølser og vi koste oss rundt bålet med kaffe og prat.

Tilbakemeldingen fra deltakerne rundt bålet var at dette hadde vært en fantastisk flott tur. Ingen så ulv – noe som for øvrig er svært sjelden og som vi heller ikke hadde forventet – men vi fikk oppleve ulvens rike med flotte markeringer, spor og kadavere.

Vi kommer med et nytt tilbud neste år – så følg med.

Arne Aasan kom helt fra Nord-Trøndelag. Foto: Yngve Kvebæk.

Pust i bakken etter en lengre skitur i ulvens rike. Foto: Yngve Kvebæk.

Influensa kan bli en trussel for biologisk mangfold

FNs miljøprogram har nylig advart mot at en rekke truede dyrearter kan bli berørt av den pågående fjærkreinfluensaen.

Ekspert representert under konferansen til Konvensjonen for Biologisk Mangfold i Brasil i mars slo fast at det var økende belegg for at H5N1-viruset kan infektore store og små kattedyrarter og mårdyr. Det er særlig bekymring for truede arter i slike områder som Vietnam der kyllingproduksjonen er stor.

Det er dessuten engstelse for at tapet av predatorer i noen områder og som er ofre for influensaen, kan forårsake en eksplosjon i smånagerpopulasjoner og dermed en sterk økning av potensialet for generell infeksjonsfare i forbindelse med ulike sykdommer, både hos andre ville dyr og hos mennesker.

Ahmed Djoghlaif i konvensjonssekretariatet sier at man stadig får noen harde leksjoner i forbindelse med influensaen. For det første at virkningen på det biologiske mangfoldet og på arter kan bli betydelig mer omfattende og mer komplekst enn man tidligere har trodd. For det andre at dette på mange måter er vårt eget verk. Eksempelvis har redusert genetisk variasjon hos husdyr som fjærhøns de siste femti årene samtidig redusert motstandskraften mot mange sykdommer. Han sier også at det er mer og mer dokumentasjon for at et sunt naturmiljø kan fungere som en buffer mot både tradisjonelle sykdommer og oppkomsten av nye, og at et dårlig fungerende naturmiljø favoriserer sykdomsspredning.

Det anslås at 13 fugleordener som omfatter over 80 % av alle fuglearter kan være i fare i forbindelse med H5N1. Dette inkluderer storker, hegrer, parakitler, emuer, ørner, glenter og gribber, samt den største fugleordenen – spurvefuglene. Spurvefugler som f.eks. kråke og skjære omfatter 6000 av de totalt 9917 fugleartene i verden. 54 globalt truede arter er i faresonen.

Pattedyr som også er i faresonen inkluderer primater, sniekatter, mårdyr (f.eks. røyskatt, snømus og jerv. Red. anm.) og diverse kattedyr. Man frykter at arter med avanserte luktsystemer gjør dem særlig utsatt for et virus som H5N1.

Ny undersøkelse av ulv tyder på genetiske skader

En undersøkelse utført av forskere på Naturhistoriska riksmuseet i Stockholm viser flere ulver med skjelettmisdannelser. Den skandinaviske ulvbestanden, som i dag består av cirka 150 individer, har lenge vært isolert fra andre bestander og er derfor kraftig innvandet.

Ulven var som kjent vanlig forekommende i nesten hele Skandinavia tidligere. Hardt jakttrykk under mange år bidro til at arten var nær utryddelse. Da ulven ble fredet, fantes det mindre enn ti individer igjen i Skandinavia. Dagens ulver stammer fra kun tre individer – et ulvepar med finsk-russiske gener som etablerte stammen på begynnelsen av 1980-tallet, og en hann som innvandret på 1990-tallet.

I undersøkelsen inngikk totalt 166 ulver fra ulike naturhistoriske museer i Norden. Av disse tilhørte 52 individer den nåværende skandinaviske stammen. Resultatet viste flere ulver med skjelettmisdannelser.

Bjørnøy vil drepe flere jerv

(MD 21.03.2006) Miljøvernminister Helen Bjørnøy er positiv til ekstraordinære uttak av jerv for å hindre skader på tamrein og sau. Bjørnøy øker også bevilgningene til bestandsregistrering for å sikre en bedre lokal forankring og bedre bestandstill.

En type medfødt defekt i korsryggen forekommer med høyere frekvens i den nåværende skandinaviske ulvestammen i forhold til den finsk-russiske referansepopulasjonen. Ingen tilfeller av defekten ble funnet i materialet fra den gamle og utryddede skandinaviske bestanden.

– Vår studie har vist misdannelser som på sikt kan påvirke den skandinaviske ulvestammen. Om innavlen forverres, er det en risiko for at anomalier øker, sier Jannicke Räikkönen, Miljøgiftsgruppen på Naturhistoriska riksmuseet.

– Nå trenger man en innvandring fra øst hvis ulvbestanden skal klare seg og disse ulvene må beskyttes mot tyvjakt.

– Vi har fortsatt å studere medfødte skjelettmisdannelser hos ulv og de negative effektene det kan innebære. Lenger fram kommer vi forhåpentligvis å kunne presentere nye interessante resultater.

Ny ulv fra øst

En ny innvandrende ulv fra den finsk-russiske bestanden er registrert i Norrbotten i Nord-Sverige. Naturvårdsverket har besluttet å tillate at ulven merkes slik at man kan følge individet nøye og dermed øke sjansene for at den kan ta seg sørover uskadet dersom den velger det. Skulle den ta seg i retning Finnmark, er imidlertid fellingsregimet hos Fylkesmannen i Finnmark et betydelig problem, og det er viktig at ulven holder seg i Sverige i og med ulikhetene i miljøpolitikken.

Som kjent felte man en ulv i Finnmark 8. april 2005. FVR påpekte i forkant av felling den mulighet at ulven stammet fra den finsk-russiske populasjonen og den verdi dette i så fall kunne få for den genetiske sammensetningen av den skandinaviske ulvbestanden. Fylkesmannens

anså det imidlertid som svært hypotetisk at ulv som ferdes i grenseområdene mellom Norge, Finland og Russland skulle bidra til dette.

Det viste seg at denne ulven faktisk stammet fra Finland/Russland i henhold til DNA-analyser. Den kunne ha bidratt til å avdempe den mye omtalte og ødeleggende genetiske utarmingen i den skandinaviske bestanden. Muligheten for dette var godt innenfor rekkevidde i og med det faktum at ulv kan vandre over store avstander – hvis ulven skulle velge å ta den retningen. En valp fra et av kullene i Gråfjellreviret i Hedmark vandret 1100 kilometer nordover til Nord-Finland der den 1. mars – altså drøyt en måned tidligere – ble skutt ved grensen mellom Finland og Russland.

Pengedryss over sauebønder

Faksimile fra Romerikes Blad 28.12.2005.

Romerikes Blad brakte den 28. desember i fjor en reportasje om en sauebonde i Hurdal i Akershus som synes det var for lett å få erstatning for tapte dyr. Han mente det manglende kravet til dokumentasjon gir næringen et dårlig rykte. Selv mistet han fire søyer og tolv lam i 2005, men siden han ikke kunne belegge at de var tatt av rovdyr, tenkte han ikke på å søke om erstatning

Imidlertid var landbrukskontoret av en annen mening. Der oppfordret de ham til å søke om rovvilterstatning, og enden på visa var at Fylkesmannen erstattet åtte av dyrene.

Sauebonden fryktet at en slik praksis vil føre til at man blir likegyldig til dyrene sine når man uansett får erstatning for tap – eksempelvis for tidlig slipp på beite om våren når det er sparsomt med mat, eller å se gjennom fingrene med tilsynet av dem.

I Hurdal skal 200 sauer ha gått tapt i 2005 – 99 % sporløst borte, dvs. ingen kadaver eller rester funnet igjen til tross for at man påberoper seg grundig tilsyn. Et par av sauene ble dokumentert som gaupedrept av lokale rovviltkontakter. Det medførte at Fylkesmannen erstattet 100 tapte sauer.

I hele Akershus fylke ble 22 sauer drept av rovvilt, dvs. gaupe, mens hele 618 sauer ble erstattet som rovvilt drept – nesten en million kroner.

Romerikes Blad skriver dagen etter på lederplass at «erstatningsordningen synes å utvikle seg til noe helt annet enn den var ment som. I stedet for å være prisen samfunnet betaler for det biologiske mangfoldet rovdyra representerer, aner vi en skjult støtteordning for sauebønderne, og dessuten: Stikk imot intensjonene blir de store utbetalingene brukt som argument for å redusere sårbare stammer av store rovdyr.»

ane, Midt-Norge, Nordland, Troms og Finnmark. Uttak vil også bli vurdert i region 3 og 5.

– Bestanden av jerv i landet er høyere enn de bestandsmålene som ble fastsatt i forbindelse med rovviltforliket i Stortinget, og jeg er derfor positiv til ekstraordinær skadefelling for å beskytte kalvingsområdene til tamrein og for å redusere tap av lam nå som beiteslipp nærmer seg, sier miljøvernminister Helen Bjørnøy.

Det ble i 2005 bevilget til sammen 5,5 millioner kr til bestandsovervåking av rovvilt over statsbudsjettet. I tillegg kom en ekstra bevilgning på 2 millioner kroner i revidert budsjett. I 2006 vil det bli satt av hele 9,7 millioner til bestandsovervåkingsprogrammet.

– Det er nødvendig med en så stor økning i bevilgningen til bestandsregistrering av rovvilt for å få en bedre oversikt over den samlede bestanden av jerv, bjørn, gaupe, kongeørn og ulv i de ulike regionene, sier Bjørnøy.

I 2005 ble det dokumentert til sammen 62 ynglinger av jerv, mens det nasjonale målet fra rovviltforliket i Stortinget våren 2004 var på 39 ynglinger årlig. I perioden 2003–2005 er det gjennomsnittlig dokumentert 52 ynglinger årlig. Jerv er den rovviltarten som gjør størst skade på sau og tamrein i landet.

Ulver felt i Sverige

Det svenske Naturvårdsverket ga i februar tillatelse til å felle ulvene i Svartboreviret i Gävleborgs län (øst i Midt-Sverige).

Ulvene ble felt innenfor reviret sør for Bollnäs med en times mellomrom den 14. mars.

Ulvene har gjort en del skader i forbindelse med buskap og jakthunder i Ovanåker kommune, og Naturvårdsverket ga derfor fellings-tillatelse for å forebygge mot nye skader.

Svartboparet skutt den 14. mars 2006. Fritt foto fra Länsstyrelsen i Gävleborg.

SKANDULV med oversiktsrapport

Rapporten presenterer det skandinaviske ulveprosjektet – SKANDULV – og gir en oversikt over hovedaktivitetene i perioden 2000–2004. Dette er en del av prosjektet Rovvilt og Samfunn (RoSa), støttet av Forskningsrådet. Utdrag fra innholdsfortegnelsen viser bredden i problemstillinger som har vært gjenstand for forskning:

- *Metoder (inkludert fangst- og merke-metoder)*
- *Utvikling av ulvbestanden i Skandinavia fra 1800-tallet til i dag*
- *Reproduksjon*
- *Dokumenterte ynglinger av ulv i Norge og Sverige*
- *Dødelighet og overlevelse*
- *Potensiell bestandsvekst hos ulv*
- *Genetikk*
- *Spredningsbiologi*
- *Sosial organisering*
- *Effekter på byttedyrbestander*

- *Tilpasninger til menneskelig aktivitet*
- *Konfliktdependente tiltak*

Etter at ulvbestanden vokste utover på 1990-tallet ble det stadig mer aktuelt å starte opp mer koordinert ulvforskning både i Norge og Sverige. Fordi den norsk-svenske riksgrensa skjærer tvert gjennom ulvbestandens kjerneområde, og problemer knyttet til ulv finnes på begge sider av grensa, innså man at påbegynt ulvforskning i de to landene burde samordnes og styrkes. I 2000 opprettet man derfor Det skandinaviske ulvforskningsprosjektet, med kortnavnet SKANDULV. Forskere fra 7 ulike vitenskapelige institusjoner arbeider innen SKANDULV: Norsk institutt for naturforskning, Høgskolen i Hedmark, Universitetet for miljø- og biovitenskap, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, Grimsö forskningsstation, Universitetet i Uppsala og Universitetet i Lund.

Gunnar Hansen utenfor sitt landsted i Langangen i Telemark dagen etter 60-årsmarkeringen. Foto 30.8.1998: Viggo Ree.

Av
Viggo Ree

Den 17.8.1998 fylte Gunnar Hansen 60 år. Begivenheten ble feiret 12 dager senere på hans hytte i Langangen i Telemark sammen med venner og kolleger i rovfuglmiljøene. Min gave til jubelanten var beskjed om at jeg på et senere tidspunkt ville skrive et portrettintervju med ham til *Våre Rovdyr*. Under arbeidet med denne artikkelen døde Gunnar – bare 67 år gammel. Det er trist at denne presentasjonen nå kommer som hovedsakelig en nekrolog. Men slik er livet – man vet aldri når det tar slutt.

Det triste budskapet om at Gunnar hadde gått ut av tiden kom den 10.9.2005. Etter å ha levd et sunt og måteholdent liv ble han rammet av kreft i mars samme år. Gunnar døde i sin leilighet på Teisen, høyst sannsynlig på grunn av komplikasjoner som inntraff ved behandlingen av kreftsykdommen. Mest sannsynlig fikk han en hjerneblødning. Med hans bortgang har vi

Gunnar med stor kongeørnunge 15.7.1989 i forbindelse med bestands- overvåking av arten i Telemark. Foto: Odd Frydenlund Steen.

mistet en aktiv og kunnskapsrik talsmann for norsk natur og fugleliv.

Rovfuglinteressen i sentrum

Gjennom flere tiår har Gunnar vært en sentral skikkelse innen Norsk Ornitologisk Forening (NOF) – de senere år også innen Foreningen Våre Rovdyr (FVR). Han arbeidet nesten utelukkende med rovfugler, og innen dette fagfeltet hadde han en utrolig felterfaring og en meget høy kompetanse. Hans studieområder lå i Vestfold og Telemark, og det var særlig fiskeørn, hønsehauk, musvåk og vepsevåk som lå hans hjerte nærmest. Utgangspunktet var som regel hans landsted i Langangen, hvor han tilbrakte mye av sin fritid. Fiskeørnprosjektet i Farris og Sande/Svelvik i Vestfold, med bl.a. bygging av kunstige reir og overvåking av bestanden, var en av hans lidenskapelige arbeidsoppgaver. Gunnar hadde stor innsikt i skogøkologi, bl.a. om tettheten av viltarter i de ulike miljøene. Hans kontakt med ekorn- og rovfugljegere i oppveksten gav inngående forståelse for de store og til dels destruktive endringene som den moderne skogsdriften førte med seg.

Gunnar var med i NOF siden 1960-tallet, og stilte trofast på møtene i Oslo og Akershus-avdelingen. Her møtte jeg ham for over 33 år siden. Våren 1973 ledet jeg

sammen med Gunnar Lid en tur i NOFs regi til Sør-Spania og Marokko, og da var Gunnar en av deltakerne. Vi gledet oss over kretsende gletter over Las Marismas, jaktende haukørner i Rondafjellene og majestetiske nordafrikanske gåsegribber. Opp gjennom årene reiste Gunnar en del for å studere rovfugl i ulike land. Utenom Spania/Marokko-turen i 1973 besøkte han bl.a. Tyrkia i 1972 og 1973, Bulgaria/Tyrkia i 1975, Spania i 1974, Sri Lanka i 1978 og Gambia i 1975, 1977, 1979 og 1983.

I foreningssammenheng tok Gunnar på seg vervet som kasserer i NOFs hovedstyre i 5-årsperioden 1977–81, et arbeid han utførte samvittighetsfullt og grundig. Fra 1985 til og med 1990 satt han i det faglige råd i WWF/Norge.

Kjemiker og overingeniør

Oslo var Gunnars by. Her ble han født, her fikk han sin skolegang og høyere utdanning – og her bodde han nesten hele livet. Krigsårene tilbrakte han hos sine besteforeldre på morsiden i Langangen. Etter examen artium på Teisen gymnas i 1957 begynte Gunnar å studere realfag ved Universitetet i Oslo. Han ble cand. mag. i 1963, og i 1966 cand. real. med hovedfag i organisk kjemi. Oppgaven het *Syntese av 3,3'6,6'-tetrametyltdien-syre*, og karakteren var laud (2,1). Årene 1966–68 underviste Gunnar i kjemi både på Teisen gymnas og universitetet. I 1968 ble han beskikket av Kongen i statsråd til overingeniør i Styret for det industrielle rettsvern (Patentstyret). Helt fram til han

Gunnar Hansen (1938 – 2005) til minne

En frontkjemper for rovfuglene

døde arbeidet han der med å behandle og avgjøre patentsøknader innenfor sitt fagfelt. Vurderingen av om en patentsøkt oppfinnelse er ny krever en kontinuerlig oversikt over fagområdet, og man må være ekspert på å finne fram i litteraturen. En av nyvinningene han var med på å hjelpe fram var knyttet til kontrastvæsker. Gunnar utførte sitt arbeid med bravur gjennom et langt yrkesliv, og mange er de unge ingeniører som fikk sin opplæring hos ham.

Besøk hos Gunnar på kontoret i Patentstyret var alltid en opplevelse. Her tilbrakte han som regel mer enn halve døgnet – ofte til langt mot natt. På sett og vis hadde han hjemmekontor på jobben! Med betydelig flere rovfuglbøker enn kjemisk faglitteratur, fjernsynsapparat, kjøleskap, bekvemme møbler og en rekke andre private gjenstander minnet hans arbeidsplass lite om et tradisjonelt kontor for en statsansatt. Også hans leilighet i Teisenveien var spesiell. Her var det enorme mengder med rovfugl- og annen spesiellitteratur, men Gunnar hadde knapt en bokhylle! Bøkene var stablet i høye pyramider på gulvet, ulike bord, stoler osv. Mellom

stabile var det smale stier man kunne ta seg fram på.

Alfakloralosedebatten

Arbeidet i Patentstyret gav også Gunnar stor innsikt i ulike fagfelt med tilknytning til miljøgifter. Dette opptok han spesielt i rovfuglsammenheng. I 1980–81 deltok han aktivt i en offentlig debatt om bruken av alfakloralose i naturen – med de negative resultatene det hadde i næringskjedene. I spesielle jegermiljøer ble det tatt til orde for bruk av denne nervegiften for å øke antall ryer ved bekjempelse av kråkefugler. Gunnars artikler mot professor Johan B. Steen var preget av faglig spisskompetanse og grundig oppdatering innen den internasjonale spesiellitteraturen. Da norske miljømyndigheter kort tid etter sørget for forbud mot bruk av dette giftstoffet i naturen skyldtes det ikke minst Gunnars storslagne innsats.

Kampen for hønsehauken

Gjennom en årrekke viet Gunnar mye av sin tid på søknader om felling av hønse-

Gunnar sammen med sin venninne Bjørg Elisabeth Ruud under et selskap på Røyse i Buskerud 17.6.2000. Foto: Viggo Ree.

hauk i forbindelse med fasanoppdrett, bl.a. i Akershus og Vestfold. Han kastet seg uredt inn i behandlingsprosessene med brev og andre innspill til forvaltningen. Samtidig arbeidet Gunnar i kulissene og hjalp lokale representanter for NOF på ulike plan. En sak ble spesielt langvarig, og det gjaldt forholdene på Malmøya ved Larvik på 1980-tallet. Fasaneriet ble drevet av Treschow-Fritzøe. Her var det store konflikter, men saken endte etter mange års kamp positivt for haukene.

På slutten av 1980-tallet engasjerte Gunnar seg dessuten sterkt når det gjaldt enkelte jegerorienterte biologers forsøk på å gjeninnføre jakt på hønsehauk. Han reagerte raskt og sørget gjennom saklig og informativt engasjement, men samtidig med en

Fra årsmøtet til FVR på Jomfruland i Telemark 9.5.2003 med (fra venstre) Gunnar Hansen, Viggo Ree, Birger Westergren, Bård Haugsrud og Johnny Eriksen. Foto: Arne Flor.

sviende og skarp penn, å bringe klarhet i hvor destruktivt og faglig uholdbart et slikt innspill var. I denne debatten innførte Gunnar uttrykkene *børsepipezoologer* og *børsepipezoologi*. Det ble ingen ny jakt på denne rovfuglarten!

Litteratursamlingen

Som spesialist på litteratursøk og med stor interesse for rovfugl ble Gunnar som nevnt en lidenskapelig samler av faglitteratur. Hans private samling av rovfuglbøker og tidsskrifter var virkelig imponerende. De siste årene fikk han ikke en gang pakket ut alle bokforsendelsene som jevnlig kom fra inn- og utland. Han hadde også en enorm samling med musikkplater og -CDer, i første rekke gammeljazz og klassisk musikk som operetter. Gunnars søster Berit Larsen og nevø Morten Boye Larsen tok kontakt med meg før begravelsen for bl.a. å få hjelp med ivaretagelsen av litteratursamlingen. Deres mål er å oppfylle Gunnars ønske om at bøkene skal forbli på ett sted for ettertiden. De var svært opptatte av at hans minne skulle bli hedret på den best tenkelige måte. Etter diverse undersøkelser lyktes det relativt raskt å finne fram til et slikt sted – nemlig på Lilløyplassen Naturhus i Bærum, som drives av NOF og flere andre naturorganisasjoner. Familien uttrykte stor glede over denne løsningen, og det er mange som ser fram til at dette skal bli en realitet. Her kan Gunnar få sitt eget minnerom med skilt og bilde på døren.

Pålitelig, hjelpsom og fotballinteressert

I 1993 traff Gunnar Bjørg Elisabeth Ruud, som ble hans nære venninne de siste årene. De to møtte ofte opp i sosiale lag, og tilbrakte mye tid sammen både i Oslo og Langangen. Gunnar var en samvittighetsfull, pålitelig og pliktoppfyllende person, og han var alltid hjelpsom og bidro med sine kunnskaper for de som søkte råd i tilknytning til miljø- og ornitologispørsmål. Han sendte jevnlig ut kopier fra sin litteratursamling til de som ba om det, og stilte ofte i samlinger der rovfuglspørsmål og -økologi ble diskutert. Under ulike sammenkomster framsto Gunnar alltid litt tilbaketrukket og med ro og verdighet,

men han hadde også glimt i øyet og kunne av og til være full av humor og sarkasme.

Utenom arbeidet og rovfuglinteressen hadde Gunnar stor sans for nyere historie. Hans intense opplevelse av frigjøringen i hovedstaden nær sju år gammel sammen med faren bidro sikkert til det. I tillegg var han en stor dyrevenn. Gunnar matet i årevis kattene i Teisen-området, og på Østre Gravlund drev han i mange år med systematisk føring av fugler vinterstid. Han var også en klar motstander av norsk hvalfangst, men unnlot å ytre seg offentlig om dette kontroversielle temaet.

En helt spesiell interesse var knyttet til fotball. Her var det kun ett lag for Gunnar, nemlig Arsenal. Han kunne det meste om dette laget, og fulgte kampene på TV eller via nettet. VM og landskamper var totalt uinteressant. Da det ikke gikk fullt så bra for Arsenal i 2005 mistet Gunnar litt av gnisten, og medgav at han nok var en medgangssupporter!

Storslagen avskjed

I utgangspunktet var Gunnar nokså pessimistisk og kritisk av natur. Han hadde ikke stor tro på menneskehetens framtid, og viste jevnlig til de mange miljødelegger og den elendighet som følger vår arts utvikling. Til tross for at Gunnar var ateist valgte hans nærmeste å gi ham et kirkelig farvel, og han ble begravet fra Østre Aker kirke i Oslo den 21.9.2005. Det ble en stor slagen og spesiell avskjed. Presten Aksel Lygre framførte noen meget gode minnerord, og familien hadde engasjert Gunnars favorittgruppe Magnolia Jazzband til å spille både i og utenfor kirken samt under det etterfølgende minnesamværet. Det var en særdeles eiendommelig stemning da Gunnars bære ble fraktet mot gravstedet til sørgetoner fra New Orleans («Lead me savior»).

Tankene går i første rekke til de nærmeste etter tapet av et kjært familiemedlem og en nær venn. Vi som kjente Gunnar godt vil takke ham for alt han utførte og sto for. På vegne av alle hans venner og kolleger i naturorganisasjonene og rovviltmiljøene vil jeg lyse fred over hans minne.

Rovviltsamling hjemme hos Viggo Ree på Høgås i Maridalen i Oslo den 24.5.1985. Gunnar Hansen deltok ofte under faglige diskusjoner med tilknytning til rovpattedyr og rovfugl. Fra venstre: Stephen Mills, Patricia Phillips, Roar Solheim, Petter Wabakken, Gunnar Hansen, Odd Reidar Fremming og Viggo Ree. Foto: Viggo Ree.

Det viktigste ornitologiske forfatterskapet til Gunnar Hansen:

- Hansen, G. 1980. Alfakloralose – en alvorlig trusel mot europeiske rovfugler! *Vår Fuglefauna* 3(1): 14–19.
- Hansen, G. 1981. Mer om alfakloralose som trusel mot rovfugler. *Vår Fuglefauna* 4(2): 109–112.
- Hansen, G. 1981. Gjør jaktfalk, hønsehauk og kongeørn skade på rypebestanden? *Vår Fuglefauna* 4(2): 112–113.
- Bergo, G., Hansen, G. og Tømmeraaas, P. J. 1984. *Prosjekt Hønsehauk. NOF/WWF. Årsrapport 1984*. 18 s.
- Hansen, G. 1985. *Prosjekt Hønsehauk. NOF/WWF. Årsrapport 1985 – Østlandet*. 7 s.
- Hansen, G. 1988. Aldri mer jakt på hønsehauk. *Jakt & Fiske nr. 1–2 1988*: 27–29.
- Hansen, G. 1988. Betydelig nedgang i hønsehaukbestanden. *Våre Rovdyr* 2(2): 87–95.
- Hansen, G. 1988. Jakt på rovfugl er kriminalitet. *Våre Rovdyr* 2(3): 118–119.
- Hansen, G. 1988. Muldvarper og børsepipezoologer. *Våre Rovdyr* 2(3): 121–126.
- Hansen, G. 1994. Vepsevåk *Pernis apivorus*. S. 108–109 i: Gjershaug, J. O., Thingstad, P. G., Eldøy, S. & Byrkjeland, S. (red.). *Norsk fugleatlas*. Norsk Ornitologisk Forening, Klæbu.
- Hansen, G. 1994. Musvåk *Buteo buteo*. S. 120–121 i: Gjershaug, J. O., Thingstad, P. G., Eldøy, S. & Byrkjeland, S. (red.). *Norsk fugleatlas*. Norsk Ornitologisk Forening, Klæbu.
- Hansen, G. 1998. Alfa-kloralose – en ukontrollerbar nervegift. S. 55–57 i: Sandvik, J. (red.). *Kråkefuglene – en del av naturens mangfold*. Norsk Ornitologisk Forening, Klæbu.
- Steen, O. F. og Hansen, G. 2001. Osprey *Pandion haliaetus* management in Vestfold county, SE-Norway 1984–98. *Vogelwelt* 122: 223–226.
- Hansen, G. 2001. Ørnen – en barnerøver. En samlet fremstilling av et kontroversielt og følelsesladet tema. *Våre Rovdyr* 15(3–4): 75–76.

Tvilsom merking

Dyrevernalliansen mener det nå er på tide å sette forten ned for den omsegripende merkingen av ville dyr.

Anton Krag i Dyrevernalliansen mener omfanget av merking er allerede langt mer omfattende enn det som med rimelighet kan begrunnes i vitenskapelige behov. Han representerer dyrevernerne i Utvalg for forskning med dyr. Krag sier også at begrunnelsene som oppgis i søknader om merking varierer og er ofte uklare, og det ser ut til at hensikten er mer å legge til rette for økonomisk forvaltning av ressursene, enn å få økt kunnskap om dyrelivet.

– Bestandskontroll er et forvaltningsmessig formål og kan ikke anses som vitenskapelig begrunnet, sier Krag.

Som eksempel på at forvaltningshensyn blir en stadig viktigere del av prosjektene, viser Dyrevernalliansen til at merking av elg blir stadig vanligere under kommunenes jaktplanlegging. Videre at merking av ulv inngår som et tilbud til grunneiere og kommuner, slik at de kan holde rede på hvor dyrene befinner seg til enhver tid.

Krag trekker fram det han mener er et særlig alvorlig overtramp:

– I kontrakten med Norsk institutt for naturforskning (NINA), som driver mye feltforsøk med merking av ville dyr, krever Direktoratet for naturforvaltning adgang til radiofrekvensene som brukes i forskningen for å kunne bruke frekvensene i forvaltningssammenheng. Dette betyr at de kan, hvis de vil, bruke radiomerkingen til å spore opp og ta ut dyr, og dette blir en helt uholdbar sammenblanding av forskning og forvaltning. *Kilde: Norges Forskningsråd.*

Forvaltningsmerking nå offisiell politikk

Mattilsynet har nå pålagt forskningsinstituttene å utlevere radiofrekvensene til forvaltningen av hensyn til husdyrholdet. Radiomerkingen kan nå brukes til å spore opp og ta ut skadevoldende rovdyr på en mer effektiv måte. Mattilsynet mener at Direktoratet for naturforvaltning har hatt full rett til å forlange at frekvensene utleveres. Forsøksdyrutvalget i Mattilsynet ga sin tilslutning til at radiofrekvensene utleveres, og hvis utvalget hadde motsatt seg dette, ville tilsynet vurdert å bruke sin instruksjonsmyndighet. *Kilde: Norges Forskningsråd.*

Paul Granberg

Foto: Viggo Ree

Paul Granberg har bred bakgrunn fra viltforskning og viltforvaltning i Norge og var tidligere leder av Foreningen Våre Rovdyr.

Om roller i viltstellet

I den senere tid har lokalavdelinger av Norges Jeger- og Fiskerforbund slått stort om seg i pressen, og inntar en dominerende holdning overfor forvaltningen av vårt dyreliv. Den norske jegerstand har før utryddet dyrearter fra vår fauna. Igjen synes det derfor nødvendig å minne om noen grunnleggende forhold i forvaltningen av dyrelivet.

I følge norsk lovgivning er det villlevende dyrelivet herreløst, men skal forvaltes av Staten. Det følger også av vår lovgivning at all norsk utmark i prinsippet er åpen for det dyreliv som naturlig hører hjemme der, og at hver enkelt av oss har krav på å leve i et mest mulig intakt naturmiljø. Vi har dermed alle en grunnleggende, felles og likeverdig bestemmelsesrett over dyrelivet, enten vi bor i byen eller på landet, om vi er skipsreder eller tømmerhugger og om vi hører hjemme på den ytterste høyre eller ytterste venstre fløy i politikken. Det er viktig at demokratiet sikrer mindretallet mot overgrep fra storsamfunnet, men det er like viktig at demokratiet sikrer resten av samfunnet mot et mindretallsdiktatur. Forvalteransvaret for dyrelivet er pr. i dag overlatt til Miljøverndepartementet og Direktoratet for naturforvaltning. Det er først når forvaltningen, som skal gjenspeile demokratiet, finner det riktig å felle et visst antall dyr at jaktinteressene kommer inn i bildet. Og da ved at retten til å foreta felling og å tilegne seg det felte viltet, ved lov er gitt til grunneieren under nærmere angitte betingelser (f.eks. tidsrammer). En slik eksklusiv rettighet medfører selvsagt et betydelig ansvar overfor resten av samfunnet, og den vanlige eiendomsløse jeger som leier jakt av grunneieren, får ingen høyere status ved det.

I Norge er det ca. tre til fire prosent av befolkningen som årlig jakter. Slår man sammen både jegere, bønder og andre grunneiere,

kommer man opp i mellom 10 og 15 prosent. Allikevel ser vi at jaktinteressene har fått en fullstendig dominerende plass i forvaltningen av dyrelivet, og at også ulovlig jakt florerer. At den overveiende del av befolkningen ser annerledes på dyrelivet, blir helt ignorert – dessverre også av forvaltningen. Dette viser seg blant annet ved at jakt i en eller annen form, nå er tillatt nær sagt hver eneste dag året rundt! Det verste er at flertallet av politikere, som slett ikke kan påberope seg å være valgt av jegere og grunneiere, støtter opp om et slikt uvesen! Kan vi si at det er demokrati? Jeg har selv vært jeger fra guttedagene til pensjonsalder, men har forlenget innsett at dette går for langt. At de som her påberoper seg avgjørende roller til dels også kjører inn i holdningsmønstre og tenkemåter som er kjent fra andre sammenhenger i en annen tidsepoke, er tydeligvis de fleste av politikere for unge til å se dybden i.

Det synes på høy tid at både politikere og forvaltningsmyndigheter tar fatt på å forvalte vårt ville dyreliv etter formålet i lovgivningen, og ikke i så stor grad etter unntaksparagrafene. Organisasjoner tilknyttet jakten og jaktrettighetene må snart finne sin plass og innse at de ikke er alene som rettighetshavere til dyrelivet. Dersom de vil gi ungdommen et godt miljø, kreves det noe langt mere enn å oppdra dem til å skape ufred, skyting og dreping i våre naturområder 360 dager av året. Og vil de og deres medlemmer skape ro omkring viltstellet, får de slutte med sine stadige skremsler, trusler, misstenkeliggjøringer og hypoteser om dulgte agendaer og skjulte ulovligheter. De må ikke glemme at det alt vesentlige av ulovligheter på dette felt er knyttet til jakten og jegerne.

Glentebestanden i Sør-Sverige har tatt seg betydelig opp, og det er et vakkert skue når de begir seg sørover via Falsterbo. Foto: Per-Göran Bentz.

Falsterboneset (Nabben) med utsikt innover mot fyret. Foto: Christoffer Ingvaldsen.

Trekket av spurvehawk er massivt. Foto: Per-Göran Bentz.

Falsterbo!

Av
Yngve Kvebæk

Høsten 2005 rigget FVR til en litt annen form for medlemstur enn tidligere. Fokus denne gang var Falsterboneset lengst sør i Sverige. Dette geografiske ytterpunkt er uten tvil et av Nord-Europas mest fuglerike områder under høstsesongen, men vårt mål var selvsagt først og fremst det gedigne rovfugl-trekket. Tradisjonelt er det tiden omkring siste del av september og første del av oktober som er gunstigst, så vi skulle ha gjort et godt valg med weekenden 23–25. september. Man skal jo være litt heldig med været også – i den forstand at det bl.a. ligger til rette for oppadstigende luftstrømmer. Nå var nok ikke det særlig fremtredende på vår tur, men bevares – det er nok å ta av likevel.

Vi hadde sikret oss Viggo Ree som faglig leder for arrangementet og alliert oss med den lokale guide, ornitolog, fotograf m.m. Per-Göran Bentz. Dessuten var det flere skarp-skodde fuglekikkere med på turen, inkludert vår dyktige sjåfør Håkan Billing, i skrivende stund nyvalgt leder av Norsk Ornitologisk Forening i Oslo & Akershus.

Kanskje den største opplevelsen på turen var trekket av glenter. Et jevnt sig av denne for oss nordmenn nærmest eksotiske arten svedde

i lav høyde rett over oss. Men det var også imponerende å iakttå de mange trekkende spurvehauker og musvåker, samt mer uvanlige arter som lerkfalk og myrhauk. Og ikke å forglemme tårnfalker, dvergfalker, sivhauker, vepsevåker, vandrefalk og havørn. Storskrikørn og slangeørn var observert i dagene forut, men de glapp for oss. Det er vel grenser for flaks.

Det er lett å bli «hekta» på Falsterbo. Både fuglelivet, landsbypreget, landskapet, folkelivet og – ja, selve stemningen her nede biter seg fast. Dette var åpenbart tilfelle for de fleste av turdeltagerne som gjorde det klart at det ikke var siste gang man besøkte stedet. Derfor kommer nok FVR til å arrangere en ny tur til dette rovfuglparadisiet til høsten.

Viggo Ree og Per-Göran Bentz, med hver sin munk. Foto: Knut Georg Flo.

Fyret er det selvsagte landemerke på Falsterboneset. Fyrhistorien går tilbake til 1200-tallet. Foto: Yngve Kvebæk

Etter morgenens Nabben-besøk innfinner fuglefolket seg på det store lyngmo-området Ljungen. Ved gunstige forhold dannes kraftige oppvinder som rovfugler vet å benytte seg av, spesielt musvåk. Noen ganger flere hundre individer samtidig. Foto: Yngve Kvebæk.

Under: Vår lokale guide Per-Göran Bentz ga oss et innblikk i arbeidet ved ringmerkingsstasjonen som har tilhold ved fyret. Fyrhagen er den reneste magnet på småfugl. Stasjonen har en ledende rolle i den langsiktige overvåkingen av fuglebestandene hvor også standardisert observasjonsvirksomhet inngår. Foto: Yngve Kvebæk.

Falsterbofuglene er mye mer enn rovfugl. Her en fuglekonge som er fanget inn på ringmerkingsstasjonen. Foto: Christoffer Ingvaldsen.

En annerledes sporingstur

Tekst & foto
Ronny Berntzen

Egentlig var Johnny Eriksen og jeg på fugletur med Foreningen Våre Rovdyr til Falsterbo helt sør i Sverige. Noe trøtte etter en biltur på seks timer fikk vi installert oss i hytta hvor vi skulle tilbringe helgen. Nysgjerrige som vi er måtte avisurkurven sjekkes, og til vår store forundring fikk vi se, på førstesiden i avisen Vellinge Kommuniké, to spor av ulv med teksten «följ vargtassen sidan 20». Der stod det å lese «nu innvigs vargtorget». Etter å ha lest artikkelen, måtte vi bare se dette torget.

Det skulle ikke by på noe problem for to rovdryssporere, men det ble besluttet at vi først skulle sjekke det ut på hjemveien – til Johnnys store fortvilelse. Søndagen kom og vi skulle nå vise hva vi gikk for. Nå er vi vant til noe mere strabasiøse sporinger – på snø. Riktignok er vi ikke bortskjemt med snø i våre hjemtrakter, men ikke desto mindre var det spennende med sporing for første gang i sentrum av et tettsted. I og med at det var barmark, var det selvfølgelig ingen lett oppgave vi bega oss ut på – med kun et svensk turistkart til hjelp.

Etter en rundtur på kryss og tvers med bil, måtte vi resignere – her måtte det lokalkjente til. Det var selvfølgelig ikke folketrangt en søndag formiddag, men Johnny oppdaget en eldre herremann – dog uten «grønn» jakke. Jo da, herremannen forklarte hvor vargtorget lå. Det viste seg at vi hadde passert torget minst en gang. Nå var vi spente på hva som ventet oss. Etter fem minutter kjøretur var vi fremme. Vi gikk tvers over gaten – og der, der lå vargtorget fremfor oss.

Spenningen var til å ta og føle på. Johnny fikk litt utladning og måtte sette seg på benken som lignet en buesalong. Om det var for de myke runde formene, skal jeg ikke påstå, men Johnny var mektig imponert.

Torget var lagt med teglsteiner, og ulv-sporene begynte rett ved der vi kom. Det var flotte spor, men kun frampoter. Etter å ha studert sporene og tatt bilder, måtte vi finne ut mere om dette merkelige fenomen – et ulvetorg helt sør i Skåne i Sverige!

Det skulle vise seg at kommunen i Vellinge ville gjøre noe med plassen som lå uanvendt midt i sentrum. Ikke bare ville de ha en parkeringsplass, men også en møteplass for innbyggerne. Navnet Vargtorget kommer fra kvartalet med samme navn, og kunstneren Ulla Viotti fikk oppdraget som ble ganske så flott. Den ene torgdelen ble parkeringsplass og den andre torgdelen en flott «sporingsskole». For de lekelystne kan en nemlig spore opp ikke mindre enn 80 sporavtrykk..

Fra kommunen får vi opplyst at kvartalet heter «Lilla Vargen», og at det finnes flere kvarter med andre dyrenavn. Navnet stammer fra tiden Vellinge sentrum ble til, på midten av 1900-tallet, og har altså ikke noe med den såkalte Skånevargen å gjøre. Skånevargen dro fra Midt-Sverige og ned til Skåne i 1984 der den ble bedøvet og fraktet til Dalarna. Senere vandret den imidlertid sørover mot Skåne igjen og ble skutt i Halland.

Mye skjer på en gang! Tre foran fra venstre: Ellen Arnesen, Ronny Berntzen, Christin Valsjø. Tre til høyre: Viggo Ree, Håkan Billing og Liz Fredheim. Sittende: Thomas Kringler. Foto: Marie Schneider.

Divergerende oppfatninger. Foto: Knut Georg Flo.

Lerkefalk veeldig langt unna. Foto: Yngve Kvebæk.

Christoffer Ingvaldsen og Ørjan Skoglund vekster på teleskopet. Noen ganger er det et godt utgangspunkt å ligge på rygg å skue rett opp. Det er jo ofte der fuglene befinner seg. Foto: Yngve Kvebæk.

Det store våtmarksområdet Flommen i all sin prakt. Foto: Marie Schneider.

Musvåk er allestedsnærværende på Falsterbo. Foto: Knut Georg Flo.

Først to glenter... Foto: Knut Georg Flo.

...så mange flere. Foto: Yngve Kvebæk.

Under: Gruppen inntar Blotmenyen i Krog Viking, restauranten tilknyttet Fotevikens stugby, Fotevikens museum og Vikingareservatet. Ja, dette området av vårt naboland er i aller høyeste grad historisk grunn. Foto: Marie Schneider.

Under: Ved ankomst fredag kveld holdt Per-Göran Bentz et foredrag om den omfattende aktiviteten ved Falsterbo fjägelstation og resultater med tanke på en del arters bestandsfluktasjoner, basert på ringmerking og lange tidsserier. Foto: Yngve Kvebæk.

Johan Storm Nielsen

Johan Storm Nielsen er melkebonde på Snåsa i Nord-Trøndelag og tidligere regionleder i FVR.

Refleksjoner etter et rov- viltmøte med ministrene

Etter initiativ fra regjeringspartienes største roviltmotstander, parlamentarisk leder i SV Inge Ryan, inviterte miljøverministeren og landbruksministeren 15. februar i år de berørte partene til gjensidig informasjon om rovilt og beiteinteressene. Etter innledning fra ministrene fikk både ordførere, reineiere og saueholdere tildelt taletid. Naturvennernes fylkesleder Per Flatberg hadde fått i oppdrag å snakke for sin organisasjon og for miljøorganisasjonene WWF, NJFF og FVR. De sistnevnte organisasjonene ble invitert men uten taletid, sammen med en rekke folk fra DN! Det var ikke avsatt tid til spørsmålsstilling.

Miljøverministeren begrunnet møtet med behovet for større kjennskap til konsekvensene av roviltpolitikken. Reindriftens, landbrukets og miljøvernets kompetanse skal sidestilles i forvaltningsarbeidet fastslo hun. Det var vel derfor miljøorganisasjonene bare fikk 1/5 av taletiden.

Både miljø- og landbruksminister fastslo at roviltforliket fra 2004 lå fast og likeså fordelingen av rovdyr mellom regionene. Noen arealer skal beitebrukerne ha fortrinnsrett til, og i noen områder skal rovdyra prioriteres. Er det noen som kjenner igjen kjerneområdeproblematikken? Noen tidsfrist for når bestandsmålene skal være nådd fikk vi dessverre ikke. Dette er direkte tragisk og et av SVs største miljøpolitiske svik på lenge. Saueholdere og reineiere skal fortsatt få diktere Stortinget og regjeringen om hvordan biologien i norsk utmark skal fungere! Uten en tidsfrist vil omtrent alt bli som før og

skrev hovedoppgave om beiting av storfe i utmark, var mest opptatt av å vise sted og mengde for rovdyrdrept sau og rein. Vi fikk riktig nok også se statistikken som viste at det omtrent annet hvert år er bjørneyngling i Lierne. Noen refleksjoner om hvorfor ikke bjørnestammen har økt, slik en biologisk skulle forventet, kom heller ikke denne gangen. Heller ikke det åpenbare misforholdet mellom påstått rovdyrdrepte, erstattede beitedyr og de få rovdyrene som finnes tok roviltkonsulentene opp.

Dokumenterte tap ble heller ikke nevnt med et ord. Her var det åpenbart om å gjøre å få maksimal krisemaksimering. De to ordførerne som hadde ordet, begge fra AP, ville grovt sagt ha vekk rovdyra slik at bygdene kunne overleve. I alle fall måtte de få mere penger! Utpeking av syndebukker oppstår som kjent i nedgangstider. Dette har dessverre gitt oss i Utkant-Norge en rekke ytterliggende politikere med fri tilgang til lokalpressen.

Anne Irene Myhr (Sp), som leder roviltneimnda i region 6, sådde tvil om 4 årlige ynglinger av bjørn og antydte at det kun var ment 4 binner. Hun bedyret at nemnda ville prioritere byrdefordelingsstrategien. Lenger er en ikke kommet! Det er vel derfor de vil beholde det gamle, lille kjerneområdet for bjørn, selv om både miljøvern- og næringsinteressene vil spre bjørnen over større områder.

Representantene for reindriften, bondelaget og sauealslaget hadde noen dager i forveien for ministremøtet vært samlet til et felles strategimøte. Det hørtes på innleggene! Vi fikk en virkelighetsbeskrivelse hinsides enhver realitet, kun egnet til å forføre kunnskapsløse forvaltere og politikere.

I de over 15 årene jeg har hatt spesiell oppmerksomhet rettet mot roviltforvaltningen, har beitebrukerne overhodet ikke endret på noen av sine standpunkter overfor forvaltningen av roviltet, eller kommet med konstruktive forslag til driftsjusteringer av saueholdet for å få ned tapstallene og begrense roviltkonflikten. Gamle oppfatninger om driftsform og roviltutryddelse fungerer fremdeles som lim under skosålene og forhindrer et påtrengende behov for driftsendringer. På nytt fikk vi et evinnelig jammer over at næringen og bygdene stod på kanten av stupet på grunn av alle disse rovdyra. En systematisk løgnaktig fremstilling av situasjonen på bygda. Her skal det fortsatt krisemaksimeres gjennom å få flest mulig sau inn i de verste skadeområdene. Utnyttning av beiteområder lengst mulig vekk fra folk der tilsynsmulighetene blir illusorisk, ble ikke sagt med rene ord, men praksis viser dette meget tydelig.

Når tapsprosenten i Lierne fortsatt blir holdt frem for å illustrere elendigheten uten å nevne alle millionene de har fått til omstilling og uten å nevne at det knapt nok er sau igjen, må en bare undre seg over at ingen fra den offentlige forvaltningen har mot til å korrigere denne virkelighetsfremstillingen.

bestandsoppbyggingen av spesielt bjørn kommer til å ta evinnelig tid. Rein- og saueiere vil fortsatt få sine fellingsstillatelser for «å ta ut skadedyr» slik det så tilslørende betegnes.

Miljøverministeren varslet en betydelig økning av forebyggende tiltak, men pengesekken er det Landbruks- og matdepartementet som rår over. Gang på gang ble det understreket at en skulle sikre effektive og raske uttak av skadedyr med alle nødvendige midler. Snart legger eksosteppe seg over er viddene! Nødvergeparagrafen for hund skal utredes! Harehunder i dypsnøen er et for lett bytte. Hadde en ikke visst bedre, kunne en ut fra det Bjørnøy snakket om lett trodd at det var hun som var landbruksminister.

Landbruks- og matminister Terje Riis Johansen understreket da også innledningsvis det Bjørnøy hadde sagt. Det var helt nødvendig å få legitimitet hos befolkningen for gjennomføringen av roviltpolitikken, derfor var 37 millioner kroner i forebyggende og konfliktdepndende tiltak nødvendig, og det ble lovet mere penger. Han hevdet videre at lisensjakten ikke hadde fungert tilfredsstillende og at en derfor måtte intensivere og effektivisere bestandsreguleringen ved hjelp av alle tilgjengelige midler. Kan vi vente oss en ny helikopterjakt mon tro?

Ingen av ministrene kom inn på det positive ved å ha rovdyr i naturen, eller hvorfor det er biologisk viktig å ha velfungerende biotoper til glede for det store flertall av befolkningen som aldri får legge frem sitt natursyn for noen ministre.

Roviltansvarlig hos Fylkesmannen i Nord-Trøndelag Lars Bendik Austmo, som forøvrig

Reineierne messer fortsatt om en kultur og en økonomi i undergang om de ikke får blankofullmakt for å ta ut skadedyrene fortløpende. For mange rein og økende konkurranse om beite fra sauen, og de kortsiktige og langsiktige konsekvensene av det, passet det heller ikke denne gangen å komme inn på. Her er det åpenbart om å gjøre å beholde alliansen med saueholderne for en hver pris. Norsk institutt for naturforskning (NINA) la for noen år siden frem en utredning som konkluderte med at reintapene i kalvingstiden kunne begrenses vesentlig ved å øke tilsynet. En del reineiere har åpenbart ikke fått tilgang til denne rapporten, siden det er meget store forskjeller i tapstallene de ulike reinbeitedistriktene imellom.

For en naturforvalter som har bodd midt i denne tamreinkulturen i snart 40 år, er det vanskelig å få øye på annet enn en forgangen kultur plassert på museum, mens reindriftens nåtidskultur mer og mer preges av større og kraftigere snøskutere og en faretruende økning i barmarkskjøring med motorsykler. Terrengskadene taler sitt tydelige språk. Er det å leve i balanse og i spill med naturen?

Fylkesleder i Naturvernforbundet Per Flatberg var som nevnt den eneste som fikk tale rovdyras sak. Han understreket at roviltneimndene må være tydelig på at forvaltningen skal sikre bærekraftig forvaltning av roviltartene, slik det er fastsatt i § 1 i roviltforskriftene, hvor det bl.a. fremgår at en skal ivareta hensynet til næringsutøvelse og andre samfunnsinteresser. Han minnet også om Norges spesielle ansvar for å ivareta en levedyktig jervebestand. I og med at bare 50–60 % av voksne hunndyr føder hvert år og at stadige endringer i miljøforholdene gjør at en får store variasjoner i de årlige reproduksjonene, må forvaltningsmyndighetene vise større varsomhet i tildelingen av fellingsutøvelse. Her viste han også til WWFs reaksjoner på den ekstraordinære jervejakten som nettopp var avsluttet i Steinkjer. Med referanse til en undersøkelse fra NINA (2003) kom Flatberg også inn på jervens positive innvirkning på å holde en reinbestand i god kondisjon. Han nevnte også jervens betydning for fjellrevens overlevelse i det kompliserte økologiske spillet mellom jerv, rødrev og fjellrev. At Flatberg unnlot å nevne betydningen av fjellebens behov for jervedrept reinsdyr for å overleve, er beklagelig.

Siste del av innlegget hans bar dessverre preg av at reineierens interesser ofte burde prioriteres frem for oppbygging av roviltstammene.

For FVR la han frem følgende punkter for å begrense konflikten og skadeomfanget mellom beitedyr og rovdyr:

1. *Yngleområdet for bjørn i region 6 må utvides betraktelig og omfatte alle kommuner langs svenskegrensen frem til Røros.*
2. *Omstilling av saueholdet til andre produksjoner med større verdiskaping.*

3. *Flytte beiteområdene nærmere gårdene bak hjørnesikre gjerder slik at tilsynet kan lettes. Sauebeite er også det eneste realistiske, enkleste og billigste måten å forhindre gjengroing av Bygde-Norge på.*

4. *Endre erstatningsordningene slik at det lønner seg å passe bedre på dyra sine.*

5. *Forby sauebeite i de mest skadeutsatte områdene.*

Rovdyrtilpassing

Alle roviltmeldingene har i større og mindre grad påpekt behovet for skadeforebyggende tiltak overfor beitedyr og rovdyr. Samtidig er det ikke det minste tvil om at deler av landbruket er interessert i å ha et så stort konfliktnivå som mulig, i den åpenbare hensikt å bli kvitt flest mulig rovdyr fra norsk natur. Dette har gitt seg utslag i en god del nyetablerte sauebesetninger i de typiske rovdyrområdene.

Eksempel fra Snåsa: et gårdsbruk som har vært husdyrløst i lengre tid, blir kjøpt av et ektepar som restaurerer deler av fjøset med offentlige midler og begynner med sau. Dette har de har full anledning til. Bruket har utmerkede beitemuligheter i direkte tilknytning til gården som ikke blir brukt! Samtidig blir det søkt om utmarksbeite i statsalmenningen ca. 1 time unna gården med meget begrensede muligheter for effektivt tilsyn. FVR gjør innsigelser hvor vi påpekte at det omsøkte området hørte til kjerneområdet for bjørn og at en derfor kunne påvente større skadeomfang. En annen saueholder hadde flyttet sine sauer ut fra området nettopp på grunn av skadeomfanget hvor det nå på nytt ble lagt til rette for omfattende sauebeite, også fra andre enn nevnte søker. Søknaden går selvfølgelig igjennom i Fjellstyre, som ledes av en erklært roviltmotstander og saueholder. Skadebildet blir som forventet og beskrevet betydelig – med påfølgende medieoppslag med krav om fellingsstillatelse. Fellingsstillatelsen blir gitt, men ingen bjørn blir skutt i 2005, i hvert fall ikke offisielt. Fylkesmannen som fra før er grundig kjent med hele problematikken, bevilger så ekstra midler til forebyggende tiltak uten at noen kan påpeke nytte av tiltakene!

Eksempel fra Flatanger: Landbruks-Avisa (Sp) melder i nr. 2/2006 at en gårdbruker i gaupel-kommunen Flatanger selger melkekvoten sin og tilpasser driftsbygningen til sauehold. Det går ikke frem av reportasjen hvor mange sauer han har tenkt å satse på, men på grunnlag av areal dyrket jord er nok besetningen godt over 100 vinterfødte sauer. Han klager over for liten kvote og for dårlig økonomi som begrunnelse for overgangen fra melkeproduksjon til sauehold. Dette er for øvrig stikk i strid med alle offisielle lønnsomhetsberegninger! I intervjuet med Landbruks-Avisa skinner det imidlertid tydelig igjennom at den reelle årsaken til omleggingen er ønske om mer fritid til jakt og fiske.

Eksempel fra Steinkjer: En ren hobbybonde sår gras i noe av sin og fylkets beste kornjord for å starte med sau. Vi får enda en som agiterer for å få vekk disse farlige rovdyra

som ødelegger næringen.

Eksempel fra Verdal: På Nordbellingbollen, mellom Vera og Innsvatnet i Verdal, blir det plutselig satt opp en stor og prektig hytte akkurat i skoggrensen – med praktfull utsikt over store områder. Vollen blir selvfølgelig inngjerdet. Vollen har vært uten beitedyr i hvertfall i to generasjoner. «Plutselig satt opp» betyr i dette tilfellet at grunneieren her ikke er informert eller på andre måter forespurt! Beiteberettigedes virksomhet trenger bare godkjenning fra landbruksstaten. Med det store statsilskuddet som gis i slike tilfeller, har saueholderne åpenbart fått en tilnærmet gratis hytte på Verdals fineste tomt under påskudd av at det er gjeterhytte – noe som forhåpentlig også er tilfelle i noen grad. I dette området helt inne med svenskegrensen, med god utsikt til innvandringsleiene for rovdyr, har det de siste årene kommet svært mye mer sau på beitet enn tidligere. Området er med få unntak næringsfattig, og uten naturlige stengsler for sauens vandring. Andre saueholdere litt lenger sør, men også det like inntil svenskegrensen, har satt ut saltslikkesteiner for å samle sauen på visse områder. Ikke i den frodige sørvendte lia med det gode beitet, men nede på myrkanten der rovdyra har sin naturlige trekkveg mellom landene.

Disse fire eksemplene viser at man for lengst skulle ha innført etableringsstopp for sau i rovdyrområdene.

Noen høyere?

Ca 70.000 sauer ble tatt av rovdyra siste beitesesong hevdet biologen Ivar Myrsterud i et intervju med Nationen her i høst. Totaltapet på utmarksbeitet for hele det norske saueholdet utgjør år om annet ca. 130.000 dyr. Det er vanskelig å beregne hvor stor del av saueholdet som er berørt av de store rovdyra, men anslår en det til ca 20 % skulle en være på den sikre siden. Ca 330 jerver, vel 300 gauper, 30–40 ulver, ca 40 bjørner og ca 100 ørnepar skal altså ha drept 70.000 sauer i de 90 dagene de har gått på utmarksbeitet i 2005, i følge Myrsterud. Det er neppe tvil om at slike utspill fører til uforholdsmessig store skadeutbetalinger fra fylkesmennenes side og dessverre blir konsekvensen også at roviltkonflikten forblir unødvendig stor.

Vandrefalk i Sørøst- Norge i 2004

Prosjektstatus i fylkene rundt Oslofjorden og i nabofylkene Aust-Agder, Hedmark og Oppland. Bestand, hekkeaktivitet, ungeproduksjon og fargemerking

Av

Odd Frydenlund Steen

Bare noen uker i levende live på dette bildet, men forhåpentligvis en av de etter hvert mange vandrefalker som hekker i fylkene rundt Oslofjorden. Foto: Tore Gunnarsen.

Vandrefalkhann på hekkeplass i Rogaland i 2004. Denne falken kom til verden på en hekkeplass i Telemark i 2002, mer enn 19 mil unna. Dette var den første dokumentasjonen på en vandrefalk fra Sørøst-Norge som har etablert seg i den sørvestlige del av landet. Foto: Gunleif Helland.

Situasjonen for vandrefalken i de fylkene som overvåkes i regi av Prosjekt Vandrefalk Sørøst-Norge endret seg lite fra 2003 til 2004. Totalt ble det registrert 76 par i fylkene Akershus, Buskerud, Telemark, Vestfold, Østfold, Aust-Agder, Hedmark og Oppland i 2004. Av disse var det 50 par i de fem førstnevnte fylkene (det opprinnelige undersøkelsesområdet). I 2003 var situasjonen henholdsvis 75 par i alle fylker, hvorav 51 par i SØ-Norge. Likevel ble det funnet totalt 7 nye lokaliteter med vandrefalk i 2004, hvorav 5 i SØ-Norge. Dette innebærer at en del lokaliteter som har blitt registrert med etablerte falkepar tidligere, enten sto tomme i 2004, eller ikke ble gjenfunnet etter flytting til nytt hekkeberg. Vi vet sikkert at 64 par (41 par i SØ-Norge) gikk til hekkforsøk og at minst 53 av disse hekket vellykket. Til sammen kom det minst 120 unger (76 i SØ-Norge) på vingene i de 8 fylkene som ble undersøkt. Dette var bare en liten økning i forhold til 2003 (113 unger). Det ble ringmerket 52 unger fordelt på 20 kull.

Akershus/Oslo

Gjennom vinteren ble det observert vandrefalk både titt og ofte i Oslo sentrum, bl.a. holdt et individ seg i en lengre periode på Oslo Plaza Hotell og på Regjeringsbygget. Dette har etter hvert blitt et vanlig syn fra

seinhøstes til februar-mars. Høsten 2004 ble planene om oppsetting av hekkkasse på Regjeringsbygget formet og det ble innledet forhandlinger med Statsbygg om tillatelse til realisering i løpet av etter vinteren 2005. Målet er å få et falkepar til å hekke i kassa, slik vandrefalk gjør i mange storbyer i Nord-Amerika og i Europa.

Det ble registrert 2 par tidlig i sesongen i Akershus, hvilket innebar en nyetablering på en tidligere kjent hekkeplass for vandrefalk som har stått ubesatt i flere tiår (trolig siden siste halvdel av 1950-tallet). Falkene gjennomførte dessverre ikke hekkforsøk. Trolig var det 2-åringer som etablerte seg der. Ingen av dem var ringmerket.

På den faste lokaliteten i Eidsvoll kommune antas det at paret igjen forsøkte å hekke, men mislyktes som så mange ganger tidligere. Det er brukbare hyller i berget her, men det ser ikke ut til at falkene velger en hylle som gir nok beskyttelse mot nedbør (ved ett tilfelle for noen år siden vet vi at det ved kraftig regnvær rant vann inn bak reirgropa og skyllet ut denne). Klimatiske årsaker kan derfor være grunnen til at hekkingen ikke forløp vellykket. Falkene holdt seg på lokaliteten til ut på sommeren, og det ses ikke bort fra at hekkingen forløp normalt til etter klekking. En annen mulig årsak til mislykket hekking kan være ravn, som hekker samme sted.

Som beskrevet annet sted i denne artikkelen har vi fått erfare hvor nærgående og farlig denne kan være for vandrefalken (Vestfold).

Det kom derfor ikke flygedyktige unger på vingene i Akershus dette året. På tross av et tilstedeværende og aktivt par i alle årene etter 1999 (som er det eneste året med vellykket hekking; 3 unger), har det ikke lyktes falkene å få fram flygedyktige unger i årene 2000-2004.

Buskerud

Buskerud er det «tyngste» fylket for vandrefalk i prosjektområdet og har vært det i mange år nå. Det ble registrert 22 etablerte par i fylket, hvorav minst 17 par med hekkforsøk i 2004. Dette var tilsynelatende en nedgang for dette fylket i forhold til 2003 (henholdsvis 24 og 17 par). På noen lokaliteter var det ikke mulig å få avklart om det var enslig falk eller par, eventuelt falk i det hele tatt, så det kan ikke utelukkes at situasjonen likevel var tilsvarende den vi registrerte i 2003.

Det ble funnet 2 nye par, begge i et av de store dalførene i fylket. Det første paret ble funnet på en plass det foreligger opplysninger om vandrefalk fra tidligere av også. I tillegg skal hubroen ha hatt tilhold her. Med andre ord kunne vi konstatere at nok en gammel lokalitet var reetablert. Det andre paret ble

funnet noe lenger sør. Her kjenner vi ikke til at det har vært vandrefalk i tidligere tider, men det ville være svært overraskende om det ikke var en tradisjonell hekkeplass. Også her vet vi fra hubroundersøkelsene til Olav Hjeljord og Øystein Moberaten på 1950- og -60-tallet at de fant rugeproper etter hubroen tidlig på 1960-tallet.

I samme dalføre, men noen mil lenger sør, dukket det opp et par ved et noe mindre berg. Falkene oppviste bytteoverlevering og holdt seg i berget en kort periode, noe skittstriper på fjellet ga en visuell bekreftelse på. Men falkene forsvant raskt fra stedet og det kan ha vært dette paret vi fant igjen i oktober litt lenger nord. På den annen side kan også dette høstfunnet ha vært et etablert falkepar fra en annen lokalitet som ligger noen kilometer nordover i dalen. Dette paret mislyktes med hekkingen og kan ha tatt veien litt sørover i etterkant av sesongen. Slike små forflytninger har vi sett tidligere også.

Utenom enslige falker på lokaliteter med par tidligere år, registrerte vi også enslige falker på nye plasser. Den første ble observert ved kysten på en tidligere tradisjonell hekkeplass for vandrefalk. Fuglen var en 2K-hunn (1-åring), som trolig bare oppholdt seg i berget en kortere periode. Dette kan fort bli en lokalitet okkupert av par seinere. Medio mai ble det også observert en utfarget vandrefalk i et

fint berg ikke alt for langt unna. Også dette er en aktuell plass som et par kan slå seg til på. Seinere besøk på stedet sommeren 2004 førte ikke til ytterligere observasjoner.

Ungeproduksjonen til de parene som vi konstaterte hekking på var i gjennomsnitt noe lavere sammenlignet med resultatet i 2003. I 2003 lå gjennomsnittet på nær 2,6 unger/vellykket par (41 unger fordelt på 16 par), mens dette falt til 2,2 unger i 2004. Til sammen minst 29 unger ble flygedyktige, fordelt på 13 vellykkede hekkinger. Disse tallene er så høye at det sannsynligvis vil bidra til ytterligere vekst i bestanden. Det ble ringmerket 5 ungekull i fylket, til sammen 11 unger.

Telemark

Det ble påvist ett nytt par i Telemark i 2004, denne gang i indre deler av fylket. Paret ble oppdaget fordi et besøk til en kongeørmlokalitet samme sted raskt bekreftet at det var etablert nye «innbyggere» i ørneparets naboberg. Vandrefalkene var svært aggressive på ørnene, og hver gang det var ørn på vingene var en eller begge falker på plass og mobbet ørnene. Dette var i slutten av april, og tilsvarende atferd ble sett også i mai og juni. Falkeparet kan ha forsøkt å hekke, men lyktes ikke.

For hele fylket ble det registrert til sammen 16 lokaliteter med par, men flere lokaliteter ble

ikke godt nok undersøkt. Således er det gode grunner til å anta at det var flere par enn dette. Vi konstaterte hekking på 13 av lokalitetene, hvorav 11 par med vellykket hekking. Minst 25 unger ble flygedyktige. Dette tilsvarer 2,3 unger/vellykket hekking. Det ble ikke ringmerket noen kull i Telemark dette året.

Falkeparet som i flere år har vært ved en skytebane kom også tilbake og begynte med egglegging. Skytterlaget ønsket ikke som tidligere å avstå fra øvelsesskyting denne våren og på grunn av støyen ble det raskt konstatert at de mislyktes. De forsøkte imidlertid å legge et nytt kull på en annen hylle, men også dette gikk galt på grunn av skytingen. Uten en avtale om skyteoppør i hekketida er det nytteløst for falkene å hekke vellykket her.

Vestfold

Vestfold har etter hvert fått en del vandrefalkpar, men ungeproduksjonen har gått litt opp og ned de siste årene. De to foregående sesongene har ikke vært spesielt gode med bare 11 flygedyktige unger begge årene, mens det i 2001 ble påvist 3 nye par og 16 flygedyktige unger. I 2004 økte antall etablerte par igjen, etter som det ble funnet et nytt par ved en tidligere tradisjonell hekkeplass. Dette var noe vi hadde ventet lenge på, siden det har blitt observert vandrefalk både

Fra hekkeplass i Vestfold. Ungene har «tak over hodet» og utsikten er upåklagelig. Foto: Håkon F. Skjauff.

i og ved berget flere ganger de siste årene. Noe varighet på oppholdet for disse falkene har det imidlertid ikke blitt. I 2004 skulle det bli annerledes, for paret la faktisk egg og lå en god stund og ruget før det hele var over. Vi er ganske vant med at nyetablerte par mislykkes med hekkingen det første året, så vi ble ikke spesielt overrasket over dette. Et ravnepar hekket bare noen titalls meter fra falkene, og konfrontasjonene var hyppige. Vi ser ikke bort fra at dette var hovedgrunnen til mislykket hekking.

Dersom vi ser hele fylket under ett ble det registrert 9 par og alle disse gikk til hekking. To av parene mislyktes. De 7 vellykkede parene fikk til sammen 19 unger på vingene, hvilket er et meget godt resultat (2,7 unger/par). Det ble ringmerket 14 unger, fordelt på 5 kull.

Som nevnt over mislyktes to par i Vestfold, og om vi ikke er helt sikre på årsaken til dette på den nye lokaliteten, så er vi desto mer sikre på hva som skjedde på den andre. Der var det definitivt raven som var og forsynte seg. En av prosjektmedarbeiderne ble nemlig vitne til at en ravn som hekket i det samme berget (ca 25 meter unna) etter bare 5 minutters fravær fra reirhylla fra falkehunnens side, fløy rett inn på hylla og tok en og en unge med seg i nebbet og

Rapell ned til hekkeshylle i Buskerud for å ringmerke falkunger. Foto: Tore Gunnarsen.

gjemte dem på forskjellige steder i berget. Trolig drepte raven ungene på falkenes reirhylla før den fraktet dem med seg. Fire små vandrefalker endte sine liv på denne måten, hvilket bekrefter hvilken farlig nabo raven er for vandrefalken. Dette er noe vi har mistenkt mer enn en gang, men som man bare kan gjette seg til hvis predatoren en ikke er observert i gjerningsøyeblikket. Det er selvsagt ikke særlig oppløftende å se slikt skje, men på den annen side er dette naturens gang og det må bare aksepteres.

Fra den ene naturlige fienden til den andre. På en annen hekkeplass i Larvik kommune kunne en prosjektmedarbeider den 29. april iaktta hva som skjedde da bergveggen med hekkende ravn og vandrefalk fikk besøk av en mår. Måren kom over toppen av berget og gikk ned på mange hyller, formodentlig for å lete etter mat, mens en ravn skjelt på

Ivrige rovfuglentusiaster under intens spaning etter rovfugl sommeren 2004. Teleskopet har en sentral plass som feltverktøy. Foto: Odd Frydenlund Steen.

Hekkeplass tett inntil riksvei. Flere etableringer som denne har funnet sted de senere årene i Sørøst-Norge. Foto: Tore Gunnarsen.

Det nye paret ble funnet i Grimstad kommune (det andre paret i denne kommunen), men noe hekking ble det ikke. Trolig var det uerfame falker.

Totalt ble det registrert 12 par i dette fylket, og 10 av disse gikk til hekking. Alle parene lyktes, og Aust-Agder var det eneste fylket uten mislykkede hekkinger i 2004. Disse parene fikk 20 unger på vingene. Det ble ringmerket 8 unger, fordelt på 4 kull.

Kontrollen med vandrefalkene i Aust-Agder er meget god. Et fåtall personer nedlegger en betydelig innsats både på kartlegging og overvåking. Dette gir også brukbar oversikt over fargemerking av hekkende falker og viktige bidrag til kunnskapen om bestanden.

Hedmark

Det ble registrert 2 par i Hedmark i 2004. Det ene paret mislyktes, og forstyrrelse fra fjellklatrere var trolig årsaken. På den andre hekkeplassen hekket imidlertid paret vellykket og fikk fram 4 unger som ble ringmerket på St. Hansaften.

Det ble kontrollert en rekke potensielle hekkeberg i Hedmark våren og sommeren 2004, uten at det ble funnet nye falkepar. Dette er litt overraskende, spesielt for Østerdalens vedkommende, men med tiden vil nok etableringer skje her også.

Oppland

Oppland har med årene blitt et godt vandrefalkfylke med stadig nye etableringer av par. Også i 2004 ble det funnet et nytt par, denne gangen i Vestre Slidre kommune. Ved besøk i hekkeberget i juni med tanke på å ringmerke unger, ble det påvist en tidligere benyttet hekkeshylle med en død unge, formodentlig brukt i 2003. Det lot seg ikke gjøre å merke unger her i 2004, men minst én unge ble flygedyktig.

Vandrefalk fotografert gjennom teleskop på hekkeplass i Buskerud. Legg merk til fargeringen på falkens bein. Foto: Tore Gunnarsen.

Totalt ble det påvist 12 par i Oppland og enslig falk på ytterligere en lokalitet. Minst 11 av parene gikk til hekking og vi kjenner til at det kom unger på vingene på minst 9 av disse (ett av parene mislyktes og et annet ble ikke kontrollert tilstrekkelig til å være sikker på hekkeresultatet). Minst 20 unger ble flygedyktige. Dette tilsvarer 2,2 unger/vellykket hekking. Det ble ringmerket til sammen 12 unger fordelt på 4 ungekull.

Av 23 kontrollerte hanner var 13 fargemerket (57 %), tilsvarende for hunner var 20 av 35 kontrollerte (57 %). Tallene er lite forandret i forhold til 2003 da det ble kontrollert 65 individer. Det ble ikke registrert noen svenskmerkede hanner i noen fylker, mens det blant hunnene ble registrert 6 sikre og en mulig svenskmerket vandrefalk.

Fargemerkede vandrefalker

Det har som tidligere år blitt sett etter fargeringer på vandrefalker som har tilhold på hekkeplasser. Med til sammen 76 etablerte par i alle fylkene som er undersøkt i regi av Prosjekt Vandrefalk Sørøst-Norge, var det 152 vandrefalker som enten kunne være fargemerket eller umerket (pluss enslige falker). Vi klarte å kontrollere 58 individer hvor vi var sikre på om de enten var ringmerket eller ringløse (38 % av etablerte falker).

Produksjonen av unger framkommer av tabell 3 og er beregnet samlet for fylkene i Sørøst-Norge og de tre nabofylkene Aust-Agder, Hedmark og Oppland. Det er gode tall som framkommer, og det må forventes at bestanden fortsetter å øke med dette produksjonsnivået. I gjennomsnitt var kullstørrelsen for alle fylker 2,26 unger/vellykket hekking (2,35 i 2003).

Ungeproduksjon

Takk til de som støttet økonomisk opp om arbeidet med kartlegging og overvåking av vandrefalk i 2004. Takk til alle de som stiller opp og tar av sin fritid for å framskaffe opplysninger om vandrefalk. Innsatsen er betydelig fra enkelte personer som reiser mye og bruker dagevis på observasjoner i felt. Det er en beundringsverdig positiv innstilling disse medarbeiderne har, og de bidrar kontinuerlig til å øke kunnskapen om vandrefalk. Takk også til de som har bidratt med fotografier.

Takk

Tabell 1. Fordeling av kullstørrelser (store reirunger) hos vandrefalk i alle undersøkte fylker i 2004.

Fylke	1 unge	2 unger	3 unger	4 unger	Sum kull
Akershus					0
Aust-Agder	3	4	3		10
Buskerud	2	7	3	1	13
Hedmark				1	1
Oppland	2	5		2	9
Telemark	2	5	3	1	11
Vestfold		3	3	1	7
Østfold			1		1
Sum kull	9	24	13	6	52
% av alle	17,3 %	46,2 %	25,0 %	11,5 %	100 %

Tabell 2. Fargemerking av etablerte vandrefalker i alle undersøkte fylker i 2004.

	Hanner			Hunner		
	Kontrollert	Fargemerket	Umerket	Kontrollert	Fargemerket	Umerket
	23	13	10	35	20	15

Tabell 3. Ungeproduksjon i Sørøst-Norge og tre nabofylker i 2003 og 2004.

	Sørøst-Norge		Aust-Agder, Hedmark og Oppland	
	2004	2003	2004	2003
Flygedyktige unger/ etablert par	1,52	1,51	1,69	1,50
Flygedyktige unger/ hekkforsøk	1,85	1,51	1,91	2,00
Flygedyktige unger/ vellykket hekking	2,38	2,33	2,20	2,40

FVRs arbeidsgruppe i Østfold

Arbeidsgruppen i Østfold. Fra venstre: Stein Karlsen, Helga Riekeles, Lennart Fløseth og Dan Bendixen. Foto: Else Gunn Olsen.

All tekst: Lennart Fløseth

I slutten av april 2001 sammenkalte Lennart Fløseth til et rovdymøte i biologisalen på Bytårnet skole i Moss. Han hadde fått nok av ulveslaktingen tidligere samme år og tok initiativ til å samle likesinnede. Helga Riekeles hadde uttalt seg en del i «Ordet fritt» i Moss Avis og ble derfor tipset på forhånd om møtet. Alle medlemmer i FVR i Østfold og Follo i Akershus ble tilskrevet.

Ca. tjudefem møtte, blant andre Stein Karlsen og Dan Bendixen, og utover kvelden presenterte sporingsgruppa sitt arbeid i Østfold. De fremmøtte diskuterte ivrig, og alle ble delt inn i arbeidsgrupper med ulike tema om rovdyr og rovdyrforvaltning.

På slutten av møtet ble det oppnevnt en arbeidsgruppe som ønsket å bistå Foreningen Våre Rovdyr med rovdyrspørsmål i Østfold og innenfor den tidligere

«Mosseflokken» leveområde. Foruten Dan, Helga, Lennart og Stein, var også Olav Berg og Tore Jørgensen med en del i starten.

I den senere tid har vi av og til også fått hjelp av Geir Olsen (Moss), Tore Hoell (Halden), Svein Hall (Moss), Leif Sørensen (Våler), Frank Hansen (Fredrikstad) og Anne H. Rising (Våler). Men hovedfundamentet for arbeidsgruppa er per dags dato (primo mars 2006) Helga Riekeles (Rygge), Stein Karlsen (Råde), Dan Bendixen (Våler) og Lennart Fløseth (Moss).

Vi har sendt flere høringsuttalelser både angående gaupejaktkvoter i Østfold og i forbindelse med Rovviltmeldinga, anmeldt lederen av en dyrevernemnd i Østfold for oppfordring til ulovlig jakt på ulv, deltatt på folkemøter, arrangert flere medlemsmøter, stått på informasjonsstands, drevet litt lobbyvirksomhet, hyppig skrevet og uttalt oss i lokalavisene, lokalfjernsyn og på lokalradioene. Videre har vi stått for pakking og salg av hovedforeningens t-trøyer med gaupe- og ulvemotiv.

Vi har med andre ord hatt mer enn nok å gjøre i disse første fem årene, men det er veldig inspirerende å jobbe sammen med engasjerte rovdyrtilhengere i fylket og i mossedistriktet spesielt. Sjøl om vi har

mange motstandere og av og til ser litt mørkt på våre sjanser til å vinne fram, har vi ikke råd til å la være å gjøre noe.

De fleste samlingene har vært i privat regi, hvor vi har kunnet kombinere sosial hygge med bevertning i en vennlig atmosfære. Litt atåthytte i forbindelse med det vi regner som et viktig arbeid for artsmangfold og egen livskvalitet.

Vi vil på det sterkeste anbefale andre som går svangre med planer om å slå seg sammen for å bidra med noe konkret for vår felles sak: Hopp ut i det og sett i gang nye arbeidsgrupper rundt omkring i Norge! Rovdyrene trenger flere medspillere!

Kontakt oss gjerne for råd og vink.

FVR – Arbeidsgruppen i Østfold

Dan Bendixen 69 27 03 24,
Helga Riekeles 69 26 37 09,
Stein Karlsen 69 28 13 42
Lennart Fløseth 69 27 02 00

Bjørnemøte i Rygge rådhus

Onsdag 19. oktober 2005 arrangerte Foreningen Våre Rovdyrs arbeidsgruppe i Østfold et temamøte om bjørn ved rovdyrforfatter Jon Swenson. Swenson er opprinnelig fra Montana i USA, men viltforskningen og videre studier brakte han etter hvert til foreldrenes hjemland (Norge og Sverige). Swenson er nå bosatt i Rygge utenfor Moss.

Swenson tok for seg bjørnens biologi, særlig atferd og farlighet for mennesker, en del om radiomerkingens resultater i det felles norsk-svenske bjørneprosjektet og forvaltningen av arten.

De skandinaviske bjørnene går for å være de mest harmløse bjørnene i verden. Generelt kan man si at de fleste bjørneangrep med påfølgende tap av menneskeliv eller skader på mennesker er fremprovosert gjennom skadeskyting, ved overrumpling av binner som vil forsvare sitt avkom eller hannbjørner på bytte. Sjøl den mye omtalte gjeterguttungen som ble drept her i Norge i 1906, døde ikke av de direkte skadene

hannbjørnen påførte ham, men av senere infeksjoner som satte seg i sårene. Med dagens antibiotikamedikamenter ville gutten med all sannsynlighet ha vært reddet, i følge Swenson.

Angående forvaltningen av bjørn i Norge så Swenson mange hindringer for en god bestandsutvikling. Svenskene har gjenoppbygd en livskraftig stamme på minimum 1600 dyr som de har heget om helt siden Svenska Jägareförbundet gikk i bresjen for å verne om bjørnen. Dette skjedde allerede på begynnelsen av 1900-tallet, altså nesten 70 år før nordmennene tok til ordet for det samme. Da var det imidlertid for sent for de fleste helnorske populasjonene i Norge.

Vi fikk også se en videofilm av en hannbjørn som angrep og drepte en av to bjørnunger i et fjellområde i Cantabria i Spania.

Ca. 30 framømøtte fikk med andre ord en usedvanlig innholdsrik og spennende kveld med en mann som virkelig kunne sitt fag.

Helga Riekeles overrekker blomster til Jon Swenson under bjørnemøtet på Rygge Rådhus 19.10.2005. Foto: Lennart Fløseth.

Busstur til Nordens Ark

Lørdag 11. juni 2005 reiste ei gruppe på 27 personer, hvorav tolv barn, til Nordens Ark utenfor Smøgen i Sverige. Turen var et fellesarrangement mellom Norsk Ornitologisk Forening avd. Østfold, Blekkulfklubben på Jeløya (i Moss) og Foreningen Våre Rovdyrs arbeidsgruppe i Østfold.

Turen startet i Moss kl. 09.00, og deltakerne ble plukket opp underveis. Dette var en hyggelig familietur hvor forventningsfulle barn og håpefulle foreldre fikk se og lære om sjeldne og truede dyrearter som amur-leopard, snøleopard, jerv, ulv, snøugle og hvitryggspett for å nevne noen. Dyreparken driver et avlsprogram for truede dyre- og fuglearter med intensjoner om å sette noen av artene tilbake i naturen, men også for å ivareta det genetiske mangfoldet av disse artene i verdens dyreparker. Dermed kan dyreparkene foreløpig sikre overlevelse av enkelte arter inntil forholdene for disse er bedret i deres opprinnelige hjemland, og det igjen kan være håp om tilbakeføring av arten i dens opprinnelige (eventuelt restaurerte) leveområde.

Barna moret seg stort over å prøve seg bl.a. i å hoppe langt og deretter sammenligne seg med kjente dyrearter. De fleste landet på

lengder som både grevling og frosk ville nikke gjenkjennende til. Verre var det å hoppe like langt som snøleoparden.

En flink guide viste oss rundt slik at vi fikk se alt til rett tid. Vi var også heldige å få se mating av ulvene og jervene på kloss hold. Barna sto klistret til de store observasjonsvinduene og fikk se alt på meters avstand.

På hjemveien fikk også vi fylt våre kjøttkvoter – på Nordby.

Barn i kø for å hoppe etter sine «dyreforbilder». Foto: Lennart Fløseth.

Jervetispa og -hannen hadde unger i en jordhule lenger nede i terrenget. Jervene var svært aktive og vanskelige å fotografere, og virket til dels ganske nysgjerrige på tilskuerne. Å se ulvene, jervene og snøleopardene i aktivitet var de største opplevelsene under besøket. Foto: Lennart Fløseth.

Snøgeitkje. Snøgeiter lever vilt i Rocky Mountains i Nord-Amerika. Foto: Lennart Fløseth.

Ny barnebok om jerven

Rovdyrforsker Arild Landa, er aktuell med boka «Koff – og livet under snøen».

Det er ment å være en spennende bok for barn og unge. Historien er spunnet omkring det hittil ukjente livet til jerven i hiet og som kan gi barn og unge kunnskaper om jerven, sier Landa. Og kunnskaper om jerven har Landa mye av. Han har hatt nærkontakt med dette rovdyret i mer enn 20 år og har sin doktorgrad på nettopp jerven. I boka følger leseren Koff fra han blir født i hiet i februar, og fram til våren melder seg i slutten av april. Boka er illustrert av kunstneren Elling Reitan, samt to fotografier av jerv tatt av Landa.

Hele historien skjer i og rundt hiet og er en miks av fakta og fiksjon. Handlingen er i hovedsak basert på realistiske hendelser som nok dessverre ikke er uvanlige i det virkelige livet til jerven. Blant annet handler ett av kapitlene om hvordan den lille jervfamilien blir forsøkt gravd ut og drept av mennesker. Men den dramatiske episoden får heldigvis

en lykkelig slutt. I boka får også leseren følge utviklingen til jervvalper mens de er i hiet, uvanlige vennskap og mye lek og moro.

Boka har et klart mål om å formidle kunnskap om jerven og andre dyr i fjellet. Ved siden av en spennende historie, har boka mye informasjon som helt sikkert mange voksne også kan lære noe av. Men miksen mellom fakta og fiksjon er ikke enkel:

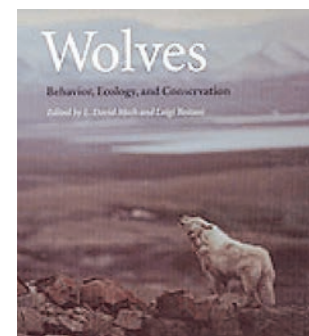
– Jeg har prøvd å få til en balanse, slik at

Koff – og livet under snøen

Arild Landa
Elling Reitan (ill.)
Nidaros forlag, 2005, 52 s.
Aldersgruppe: 5-10 år
Pris www.gnist.no: kr. 158

det ikke blir for faktatungt, sier Landa. Bak i boka er det også ei egen faktaside om jerv, samt et oppdatert kart som viser utbredelsen til jerven i Norge, Sverige og Finland.

– Vanligvis skriver vi forskere vitenskapelige publikasjoner som har et avgrenset publikum. Jeg synes det er spesielt moro å skrive for barn og unge, sier Landa. Det er viktig å få ut verdibasert kunnskap til de oppvoksende generasjonene. Nettopp slik kan barn og unge få hjelp til å forstå verdien av intakt natur og dyreliv.

Wolves
Behavior, Ecology and Conservation
L. David Mech
Luigi Boitani
University of Chicago Press, 2003, 465 s.
Pris www.gnist.no: kr 421

Boken fra de ledende ulveforskerne L. David Mech og Luigi Boitani utkom i 2003, men vil i mange år være selve standardverket om ulv. Etter hvert som arten mange steder har styrket sin tilstedeværelse har også den vitenskapelige litteraturen om den økt. Men det har ikke vært noen slik systematisk og omfattende oversikt over ulvens biologi siden 1970. I boken bidrar mange av verdens ledende ulveeksperter med oppdatert viten om alt man måtte ønske seg i tilknytning til dette fascinerende dyret. Kapitlene dekker sosial økologi, atferd, kommunikasjon, næringsvaner og jaktteknikker, bestandsdynamikk, fysiologi og patologi, genetikk, evolusjon og taksonomi, interaksjon med andre dyrearter inkludert mennesket, reintroduksjon og virkningen av bestandsøkning.

Boken er mye basert på amerikanske forhold, men inkluderer også en mengde informasjon om ulver verden over. Boken er også rikelig illustrert med svart/hvit-bilder, tegninger, kart og en del fargebilder. Med dens omfang og dybde er boken den definitive ressurs om ulv for både forskere og legfolk.

Med kamera i norsk natur
Nils Viker
Orion forlag, 2004, 133 s.
Pris www.gnist.no: kr 348

I denne boken får du igjen stifte bekjentskap med den legendariske naturfotografen og friluftsmannen Nils Viker og hans fargerike naturskildringer. Men denne gangen lar han oss også få et innblikk i de mange dramatiske og spennende opplevelsene han har hatt i forbindelse med filmoptak gjennom sin lange karriere som naturfotograf. Boken byr på vakre naturfotografier, livfulle skildringer og stemningsfulle naturdikt. Gjennom mer enn 60 år som aktiv naturfotograf har pioneren Nils Viker (f. 1911) gledet et stort publikum med sine bilder og småfilmer. Viker har tidligere utgitt åtte bøker, seks av dem etter fylte 80 år!

Restlager av Våre Rovdyr

Vi har en del hefter igjen av Våre Rovdyr. Hvis du ønsker å komplettere samlingen, bør du være rask. Kontakt Geir Sjøli på tlf. 63908535/41413712 eller epost: gs@fvr.no.

Pris pr. komplett årgang inkl. porto: kr 125
Pris 1-2 hefter inkl. porto: kr 50/80
Pris 3-7 hefter inkl. porto: kr 125/150/175/200/225
Pris 8-15 hefter inkl. porto: kr 270/290/310/330/350/370/390/410
> 15 etter avtale

Antall komplette årganger	Antall resterende hefter	
1987: 5	1987/1: 21	1996/4: 140
1991: 6	1987/2: 19	1997/1: 132
1994: 10	1987/3: 5	1997/2: 108
1995: 111	1987/4: 20	1997/3-4: 58
1996: 45	1988/1: 44	1998/2: 23
1997: 58	1989/2: 30	1998/4: 121
2000: 31	1989/3: 70	1999/2: 62
2002: 5	1989/4: 14	1999/3: 98
2003: 15	1990/2: 10	1999/4: 132
2004: 26	1990/3: 21	2000/1: 31
2005: 70	1990/4: 61	2000/2: 107
	1991/1: 14	2000/3: 130
	1991/2: 11	2000/4: 96
	1991/3: 6	2001/2: 21
	1991/4: 50	2002/1: 27
	1993/1: 29	2002/2: 11
	1993/3: 29	2002/3-4: 5
	1993/4: 24	2003/1: 15
	1994/1: 85	2003/2: 66
	1994/2: 10	2003/3-4: 126
	1994/3: 99	2004/1: 26
	1994/4: 81	2004/2: 200
	1995/1: 115	2004/3-4: 100
	1995/2: 111	2005/1: 70
	1995/3-4: 160	2005/2: 200
	1996/1: 94	2005/3: 200
	1996/2: 144	2005/4: 150
	1996/3: 45	

Årsmøtet 2006

Foreningen Våre Rovdyrs årsmøte arrangeres i år på
Furuhaugli turisthytte på Dovre
Lørdag 27. mai

Overnatting:
2-sengsrom i hytter
Sengetøy er inkludert

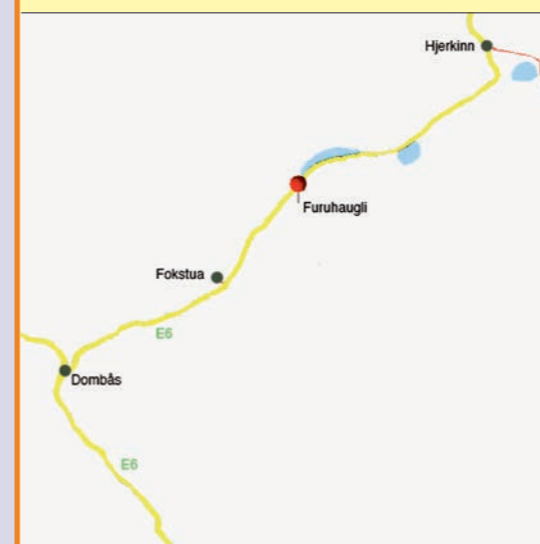
Lørdag fra kl 16.00:
Årsmøte
Felles middag
Foredrag kl 20.00

Søndag:
Frokost (+ niste)
Ekskursjon til Fokstumyra naturreservat

Samlet pris for overnatting og all bespising: kr 500 pr. pers.
(Kun middag lørdag kveld: kr 200 pr. pers.)

Påmelding til FVR på tlf. 22232389 eller
e-post til yk@fvr.no innen 10. mai.

NB! Forhåndsbetaling:
Foreningen Våre Rovdyr
Postboks 195 * 2151 Årnes * konto 2800.11.12149

FVRs flotte t-skjorter

Svarte t-skjorter i bomull med motiver av Viggo Ree. Den ene med gaupeunge og tekst «Ikke skyt moren min!». Den andre med ulv og teksten «Ulven - en naturlig del av norsk fauna».

Gaupe:
Str. S og M

Ulv:
Str. M, L og XL

Pris kr 150 pr. stk. + porto

Romslige størrelser

Bestilles fra Helga Riekeles (FVR - Arbeidsgruppen i Østfold) via følgende alternativer:

E-post: helgariekeles@hotmail.com

Post: Helga Riekeles, Saltboveien 33, 1560 Larkollen

Tlf.: 69263709 (evt. les inn bestilling på hennes automatiske telefonsvarer). Du mottar så varen sammen med giroblankett.

Foreningen Våre Rovdyr

Ledelse

Leder

Birger Westergren, Sømkleiva 11, 4637 Kristiansand
p 38 04 69 87, mob 47 26 30 33

Kasserer

Stig Anderson, Lokesvei 18, 4846 Arendal
p 37 02 36 22, a 37 05 71 95

Styremedlem

Tormod V. Burkey, Kongshavn 26, 1367 Snarøya
mob 90 53 95 83

Styremedlem

Arne Flor, Bergstien 18, 4842 Arendal
p 37 03 16 95, mob 48 11 12 35

Styremedlem

Geir Sjøli, Sjøli, 2164 Skogbygda
p 63 90 85 35, mob 41 41 37 12

Styremedlem

Christin Valsjø, Peer Gyntsv. 12 B, 2619 Lillehammer
p 61 26 47 72, mob 90 53 95 83

Vararepresentanter

Toril Andresen, Gløtten 2, 1920 Sørumsand
p 63 82 79 71, mob 92 43 21 46

Lars J. Berge, 7882 Nordli

p. 74 33 72 19. mob 95 03 96 35

Randi Haakenaasen, Welhavens gt. 6, 0166 Oslo
p 22 20 56 74

Erling Mømb, Østagerenda, 2485 Rendalen
p 62 46 82 12, mob 41 61 71 10

Daglig leder/redaktør

Yngve Kvebæk, Maridalsveien 225 C, 0467 Oslo
p 22 95 08 66, mob 91 54 41 91

Medietalsmann

Birger Westergren, Sømkleiva 11, 4637 Kristiansand
p 38 04 69 87, mob 47 26 30 33

Informasjonskonsulent

Viggo Ree, Pamperudbakken, 3530 Røyse
p 32 15 77 15, mob 98 64 57 75, faks 32 15 78 22

Regionleder Midt-Norge

Lars J. Berge, 7882 Nordli
p. 74 33 72 19. mob 95 03 96 35

Regionleder Sørlandet

Arne Flor, Bergstien 18, 4842 Arendal
p 37 03 16 95, mob 48 11 12 35

**FVRs
telefonnummer:**

22232389

Ulvefondet

Konto 2800 10 08317

Foreningens formål

- * arbeide for at alle norske rovpattedyr og rovfugler skal leve i livskraftige bestander
- * arbeide for at også dyreartenes miljø beskyttes mot forringelse og ødeleggelse
- * spre faktaunderlag og saklig informasjon til massemediene og allmennheten, for derved å oppnå større forståelse for rovdynenes rolle i naturen og deres behov for egnete biotoper
- * støtte forskning på våre rovpattedyr og rovfugler
- * arbeide for at det ved jakt på de aktuelle artene skal tas hensyn til:
 - artenes reproduksjonstid
 - ungenes utvikling og avhengighet av foreldrene
 - artenes sosiale struktur og øvrige særtrekk
- * samarbeide med lokale, regionale og nasjonale myndigheter, samt øvrige interesseorganisasjoner for å finne måter å bevare dyr og biotoper på, og finne lempelige løsninger på konflikter som oppstår mellom menneskelige interesser og rovdyr.

2006

Seniormedlem	min. kr 200
Seniormedlem + familiemedlem(mer)	min. kr 250
Juniormedlem (under 18 år)	min. kr 75
Bedriftsmedlem	min. kr 1000

Medlemskap inkluderer 4 hefter pr. år av tidsskriftet *Våre Rovdyr*

Kun abonnement *Våre Rovdyr* kr 200

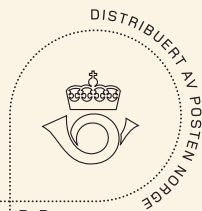
Konto: 2800 11 12149

Foreningen Våre Rovdyr

Postboks 195
2151 Årnes

E-post: fvr@fvr.no
Tlf.: 22 23 23 89

Web: www.fvr.no

B-Economique
NORGE

P.P.

**Returadresse: Foreningen Våre Rovdyr
Postboks 195
N-2151 Årnes**

